รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนา

ศูนย์การเรียนรู้

และ

สื่อการเรียนรู้

ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

□□□□□□□.indd 1 12/14/15 11:02:53 AM

รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนา

ศูนย์การเรียนรู้

และ

สื่อการเรียนรู้

ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สำนักงานเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย

□□□□□□□.indd 2 12/14/15 11:02:54 AM

รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนา

ศูนย์การเรียนรู้

และ

สื่อการเรียนรู้

ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๓๗๑.๓๙ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส ๖๙๑ ร รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, กรุงเทพฯ : ๒๕๕๘
๕๘ หน้า
๑. ศูนย์การเรียนรู้ ๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนรู้ ๓. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ๔.ชื่อเรื่อง

รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ ๑๑/๒๕๕๙
พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘
จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์และเผยแพร่ สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๔๔๒
โทรสาร ๐-๒๒๔๓-๑๑๒๙
Website: http://www.onec.go.th
พิมพ์ที่ บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด
เลขที่ ๙๐/๖ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๓๔/๑ แขวงอรุณอมรินทร์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๔-๓๒๔๙, ๐-๒๔๒๔-๓๒๕๒
โทรสาร ๐-๒๔๒๔-๓๒๔๙, ๐-๒๔๒๔-๓๒๕๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำนำ

เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๕ รอบ ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงสนับสนุนให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย ดำเนินการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พร้อมทั้งศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้สำหรับใช้ในศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของโรงเรียนและชุมชน

เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติแด่พระองค์ท่าน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย จึงได้ดำเนินการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๘ แห่ง จาก ๔ ภูมิภาค ซึ่งสาระที่ได้จากการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้นี้สะท้อนให้เห็นกระบวนการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน ชุมชน ภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน จนประสบความสำเร็จในการปลูกฝังคุณลักษณะของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำเสนอเป็นเอกสารชุด จำนวน ๙ เรื่อง

เอกสารฉบับนี้ เป็นผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ เพื่อต่อยอด ขยายผลการดำเนินงานไปยังชุมชนโดยรอบโรงเรียน ซึ่งผลของการศึกษานี้ทำให้ทราบถึงขอบเขตการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ การบริหารจัดการ การสร้างภาคีเครือข่าย การติดตามและประเมินผล ตลอดจนแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและบริบทของโรงเรียนชุมชน ซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปพัฒนา ปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชนของตนเองต่อไป

สำนักงานฯ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ คณะวิทยากร คณะผู้บริหาร คณะครู และผู้นำชุมชนของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยให้เอกสารฉบับนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด และสำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารฉบับนี้ จะให้แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิต รวมทั้งมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ และสามารถขยายผลสู่ชุมชน จนเกิดความก้าวหน้า ยั่งยืน ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีต่อไป

(นายกมล รอดคล้าย)
เลขาธิการสภาการศึกษา

สารบัญ

ตอนที่ ๑	**บทนำ**	**๑**
	๑. ความเป็นมาและหลักการ	๑
	๒. เป้าหมายและวัตถุประสงค์	๕
	๓. วิธีการดำเนินงาน	๕
	๔. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๗
ตอนที่ ๒	**การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน**	**๙**
	๑. แนวคิดการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้	๙
	๒. แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน	๑๔
ตอนที่ ๓	**สื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน**	**๒๑**
	๑. สภาพปัจจุบันของสื่อการเรียนรู้ในโรงเรียน	๒๑
	๒. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้	๒๒
	๓. แนวทางการคัดเลือกและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้	๒๖
ตอนที่ ๔	**การสร้างความยั่งยืนและความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้**	**๒๙**
	๑. การสร้างความยั่งยืน	๒๙
	๒. การสร้างความก้าวหน้า	๓๒
บรรณานุกรม		**๓๗**
ภาคผนวก		**๓๘**
	ภาคผนวก ๑ การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมาย คุณลักษณะ และสมรรถนะของนักเรียนฯ	๓๘
	ภาคผนวก ๒ ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้	๓๙
	ภาคผนวก ๓ แหล่งข้อมูลและสารสนเทศสำหรับศูนย์การเรียนรู้	๕๒
	ภาคผนวก ๔ คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานฯ	๕๓
	ภาคผนวก ๕ รายชื่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ	๕๕
คณะทำงาน		**๕๗**

ตอนที่ ๑
บทนำ

๑. ความเป็นมาและหลักการ

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ (บุษบา หินเธาว์ และคณะ, ๒๕๕๓)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นหนทางอยู่รอดของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับครัวเรือนและระดับบุคคล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งได้โดยเสด็จพระราชดำเนินตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เยี่ยมเยียนราษฎรมาโดยตลอด ทรงพบว่า มีราษฎรอีกเป็นจำนวนมากที่ยังอยู่ในภาวะยากลำบาก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาพัฒนาเท่าเทียมกันทุกคน ทำให้สนพระทัยและมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือราษฎรเหล่านั้นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ พระองค์จึงทรงเริ่มงานพัฒนาของพระองค์เองด้วยการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

มีโอกาสได้รับความรู้และฝึกฝนตนเอง สามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ พร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นแนวทางสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงยึดเป็นแบบอย่างมาโดยตลอด (เอกสารแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๙)

สำหรับโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นโรงเรียนในโครงการตามแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ก็ได้นำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติโดยตลอด เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียน โดยนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ผ่านการดำเนินงานโครงการหลัก ได้แก่ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ โครงการฝึกอาชีพ และโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งโครงการดังกล่าวได้เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้ และมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต นำไปสู่การปลูกฝังให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญ คือ ความขยัน อดทน อดออม ซื่อสัตย์ มีจิตใจเอื้อเฟื้อ และมีทักษะในการทำงาน การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการทำงานร่วมกับคนอื่น ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับคนในศตวรรษที่ ๒๑

พื้นที่โครงการตามพระราชดำริฯ กระจายอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ และเป็นโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของหลายสังกัด ประกอบด้วยโรงเรียนในโครงการสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ๑๗๙ แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๘๗ แห่ง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ๒๖๖ แห่ง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๔๙ แห่ง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ๑๕ แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓๘ แห่ง และสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ๒๕ แห่ง (คณะกรรมการดำเนินงานโครงการสามทศวรรษการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร, ๒๕๕๔)

นอกจากโครงการและกิจกรรมดังกล่าวที่ดำเนินอยู่ในประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริให้ดำเนินงานโครงการความร่วมมือการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานในโรงเรียนจำนวน ๗๕ แห่งใน ๗ ประเทศ ประกอบด้วย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มองโกเลีย ราชอาณาจักรภูฏาน และสาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ

การที่จำนวนโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเพิ่มขึ้นทุกปี และที่สำคัญยิ่งก็คือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงเห็นควรให้ทำการศึกษา วิเคราะห์ และถอดบทเรียนจากประสบการณ์การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนเป้าหมายที่ดำเนินการประสบความสำเร็จ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ และเพื่อให้มีเอกสารผลงานที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ ความสำเร็จ กระบวนการดำเนินงาน และบทเรียนสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินการจัดการเรียนรู้ สำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาและปลูกฝังคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ต่อยอดการดำเนินงานให้ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป

ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงร่วมกับสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย ดำเนินงานโครงการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จาก ๒ สังกัด ใน ๔ ภูมิภาค จำนวน ๘ แห่ง ได้แก่

โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน ๔ แห่ง คือ

- โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
- โรงเรียนบ้านเปล อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
- โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

โรงเรียนสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (บช.ตชด.) จำนวน ๔ แห่ง คือ

- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่กลองคี อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก
- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านสวนเพชร อำเภอละแม จังหวัดชุมพร
- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนค็อกนิสไทย อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร
- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ผลการดำเนินงานปรากฏเป็นเอกสารถ่ายทอดประสบการณ์และความสำเร็จ สำหรับเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณลักษณะของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน ๙ เรื่อง

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ร่วมกับมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย ได้พิจารณาเห็นว่า ควรนำผลการถอดบทเรียนข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้มาศึกษาต่อเนื่องเพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารฯ (ภาคผนวก ๑) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสนองพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ต้องการให้โรงเรียนได้ขยายผลการดำเนินงานไปยังชุมชนโดยรอบโรงเรียน ดังพระราชดำรัสที่พระองค์ท่านได้พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๗

"...อีกอย่างคือในชุมชน หรือครอบครัว ความตั้งใจมีอยู่ว่าไม่ใช่แค่พัฒนาโรงเรียนเท่านั้น แต่เมื่อโรงเรียนดีแล้ว ก็จะเป็นจุดที่ขยายโอกาสและขยายความรู้ การปฏิบัติงานเข้าไปในชุมชน นอกจากให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือแล้ว ก็ต้องปฏิบัติการในชุมชน เช่น งานเกษตร เพื่อให้ชุมชนสามารถได้รับผลประโยชน์นี้ หรืออุตสาหกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรืออุตสาหกรรมขนาดเล็ก ก็สามารถให้ชุมชนปฏิบัติงานอุตสาหกรรมนั้นได้ เพราะเป็นที่ที่เราเข้าไปเห็น เข้าไปถึง อะไรที่ยังไม่ดี ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เราก็ต้องทำ หรือว่าก้าวหน้าแล้ว ก็ต้องให้ก้าวหน้าหรือดียิ่งขึ้น ให้ทุกคนพร้อมทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย ด้านความอยู่เย็นเป็นสุข ด้านจริยธรรมก็เป็นเรื่องสำคัญ"

(สำนักงานโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และคณะผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จึงดำเนินโครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ฯ และคาดหวังว่าผลจากการดำเนินงานนี้จะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ สามารถขยายผลสู่ชุมชน และมีความยั่งยืน ตามพระราชประสงค์ต่อไป

๒. เป้าหมายและวัตถุประสงค์

การดำเนินงานครั้งนี้มีเป้าหมายให้ศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการขยายผลความสำเร็จจากการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการตามพระราชดำริฯ เพื่อให้โรงเรียนที่มีศูนย์การเรียนรู้อยู่แล้วดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และโรงเรียนที่ยังไม่มีก็สามารถจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ รวมทั้งขยายผลความสำเร็จสู่ชุมชนได้ ดังนั้น โครงการฯ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๓. วิธีการดำเนินงาน

โครงการฯ ได้ดำเนินงานดังต่อไปนี้

๑) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแต่งตั้งคณะทำงาน (ภาคผนวก ๔) เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดแนวทางในการดำเนินงานโครงการฯ ทั้งนี้ คณะทำงานส่วนหนึ่งได้ทำหน้าที่เป็นคณะวิทยากรในการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ด้วย

๒) คณะทำงานโครงการฯ ศึกษาเอกสารวิชาการ ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่จัดตั้งโดยโรงเรียน องค์กร และสถาบันต่างๆ

๓) คณะทำงานโครงการฯ ทบทวนรายงานผลการถอดบทเรียน ๙ ฉบับ และนำมาประมวลสรุปเป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ในด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านกิจกรรม และสื่อการเรียนรู้ ของโรงเรียน ๘ แห่ง ที่ร่วมในโครงการถอดบทเรียนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๔) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจัดประชุมปรึกษาหารือระหว่างคณะทำงานโครงการฯ ผู้บริหารโรงเรียน และครูจากโรงเรียนทั้ง ๘ แห่งข้างต้น เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๘ ณ โรงแรมสวนดุสิตเพลส กรุงเทพมหานคร ได้ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ในด้านต่างๆ ได้แก่ สภาพปัจจุบัน เช่น บริบทของโรงเรียน ความพร้อมในด้าน IT ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน และความต้องการการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียน

๕) คณะทำงานฯ ร่วมกับศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” ในระหว่างวันที่ ๒๓–๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ณ อาคารสัมมนา ๒ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ และร่างสื่อต้นแบบสำหรับศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบท ความต้องการของโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนผู้มาศึกษาดูงาน โดยมีคณะวิทยากรจากคณะทำงาน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และ บริษัท EDUZONES มาอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุม รวมจำนวน ๕๐ คน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แทนครู ผู้แทนชุมชน (กรรมการสถานศึกษา) จากโรงเรียน ๘ แห่งข้างต้น ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และได้ข้อสรุปแนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ เป็นโครงสร้างกลางของรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ๑ รูปแบบ ซึ่งโรงเรียนสามารถปรับใช้ได้ตามความแตกต่าง ความพร้อม และความต้องการของโรงเรียนและของชุมชน นอกจากนี้ ยังได้ผลผลิตตัวอย่าง เป็นสื่อการเรียนรู้และสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ เว็บไซต์ (ภาคผนวก ๒)

๖) เพื่อเป็นการขยายผลการศึกษาจากโรงเรียน ๘ แห่ง จึงเพิ่มจำนวนโรงเรียนที่ร่วมโครงการอีก ๖๐ แห่ง รวมเป็น ๖๘ แห่ง ซึ่งจะทำให้ได้แนวคิดและแนวทางในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ที่สมบูรณ์มากขึ้นและครอบคลุมความต้องการจากทุกภาคภูมิศาสตร์ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยคณะทำงาน จึงได้ร่วมกับศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: การขยายผล” ในระหว่างวันที่ ๔-๖ กันยายน ๒๕๕๘ ณ อาคารอเนกนิทัศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียน และคณะครู จาก ๖๘ โรงเรียน ๔ ภูมิภาค เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๓๔ แห่ง และโรงเรียนสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ๓๔ แห่ง รวมจำนวน ๑๕๐ คน โดยมีวิทยากรจากคณะทำงานฯ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) บริษัท EDUZONES

และบริษัท Intel ประเทศไทย ตัวอย่างผลที่ได้รับเช่น การมีเว็บไซต์กลางของกลุ่มโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้พัฒนาทักษะการจัดทำสื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ เช่น E-Book การทำคลิป (VDO Clip) จากโทรศัพท์มือถือ การนำเสนอผลงานโดยใช้ Power Point Version 2010 และแผ่นพับ เป็นต้น

คณะทำงานโครงการฯ ได้ใช้ผลการศึกษาจากเอกสารวิชาการ จากการถอดบทเรียน และจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการทั้งหมดข้างต้น ในการพัฒนาแนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยขั้นตอนการดำเนินงานหลักและผลที่ได้รับจากกิจกรรมข้างต้น สามารถนำเสนอเป็นแผนภาพ ดังนี้

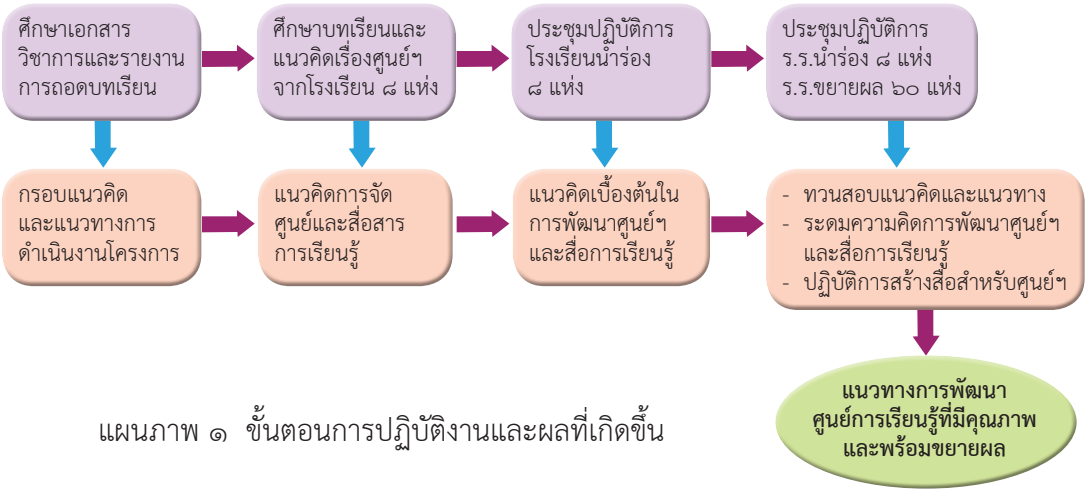

แผนภาพ ๑ ขั้นตอนการปฏิบัติงานและผลที่เกิดขึ้น

๔. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์จะนำไปสู่ผล ดังต่อไปนี้

๑. โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้แนวทางไปพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียน หรือจัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนในลักษณะเดียวกัน สำหรับโรงเรียนที่ไม่เคยจัดศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนมาก่อน

๒. โรงเรียนจะได้แนวคิดในการจัดสื่อการเรียนรู้และสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับภาระหน้าที่ของโรงเรียนที่เป็นสถานที่สร้างปัญญา และก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามพันธกิจของโรงเรียน

เสด็จพระราชดำเนิน ครั้งที่๒
โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง
อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
วันอังคาร ที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๒

ตอนที่ ๒
การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน

จากการที่โรงเรียนได้ดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ มาเป็นระยะเวลาหลายปี และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการโดยจัดกิจกรรมและการเรียนรู้ในระดับที่เผยแพร่ขยายผลได้ หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงเห็นพ้องกันว่าควรจะส่งเสริมให้โรงเรียนจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพและสามารถขยายผลสู่ชุมชนได้ดียิ่งขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ตอนที่ ๒ นี้ เสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้วยการทบทวนประวัติความเป็นมาและการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อเป็นพื้นฐานของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตามแนวคิดข้างต้นต่อไป

๑. แนวคิดการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีที่มาจากแนวคิดด้านการศึกษา และได้แพร่ขยายออกไปสู่องค์กรอื่น ดังความเป็นมาโดยสังเขปดังนี้

๑) ความเป็นมาของศูนย์การเรียนรู้ในต่างประเทศ

สำหรับคำภาษาอังกฤษ “Learning Center” นั้นมีคำภาษาไทยนิยมใช้แตกต่างกันอยู่ ๓ คำ คือ “ศูนย์การเรียน” “ศูนย์เรียนรู้” และ “ศูนย์การเรียนรู้” ซึ่งในโครงการนี้เลือกใช้ “ศูนย์การเรียนรู้” เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นในกระบวนการจัดการศึกษาและจากการดำเนินการขององค์การสหประชาชาติ

(๑) ศูนย์การเรียนรู้ในระบบการศึกษา การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนมาจากแนวคิดทฤษฎีการสร้างสรรค์ด้วยปัญญา (Constructionism) ของต่างประเทศที่ครูจัดบริเวณส่วนหนึ่งในห้องเรียนในลักษณะของฐานหรือศูนย์การเรียนให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดหรือความสนใจ ในระยะต่อมามีการย้ายศูนย์การเรียนรู้ออกไปจัดภายนอกห้องเรียน แต่ยังอยู่ในโรงเรียน โดยมีจุดประสงค์เพิ่มคือเป็นการจัดสถานที่ให้นักเรียนได้เรียนเพิ่มเติมจากสิ่งที่เรียนในห้องเรียน หรือเพิ่มเติมจากหลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้ เช่น การเรียนภาษาต่างประเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศ การป้องกันสิ่งเสพติด หรือเป็นการจัดการศึกษาในช่วงปิดภาคเรียน หรือจัดให้กับนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ ซึ่งเป็นการจัดบริการการศึกษาตามแนวคิดของการส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้

ต่อมาเมื่อเกิดแนวคิดสำคัญ ๒ ประการในด้านการศึกษา คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) ทำให้มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาจจะมีการดำเนินการในโรงเรียน หรือในชุมชนก็ได้ ผู้มารับบริการเป็นได้ทั้งนักเรียน เยาวชน และผู้ใหญ่

(๒) ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Learning Center) โดยเริ่มจัดทำเป็นโครงการเพื่อส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ (UNESCO, 2008) โดยมีจุดประสงค์เพื่อ (๑) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะ (๒) ให้บริการสารสนเทศและทรัพยากร (๓) ดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน (๔) ประสานงานและทำหน้าที่เป็นศูนย์ของเครือข่าย/การส่งเสริมสนับสนุนของ UNESCO ทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ขึ้นจำนวนมากทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศในแถบเอเชียและแปซิฟิก ๒๔ ประเทศ มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ประมาณ ๑๗๐,๐๐๐ แห่ง (www.unesco.org) โดยที่ศูนย์จำนวนมากดำเนินงานโดยโรงเรียนในท้องถิ่น หรือบางครั้งไม่ได้ตั้งอยู่ในโรงเรียนแต่บุคลากรส่วนใหญ่มาจากโรงเรียน

ในวาระที่การดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ครบ ๑๐ ปี องค์การ UNESCO ได้จัดประชุมประเทศสมาชิกจำนวนหนึ่งเพื่อประเมินผล (UNESCO, 2008) และได้ข้อสรุปสำคัญหลายประการ เช่น

- ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย เนื้อหา วัสดุ และตัวชี้วัดความสำเร็จ
- ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล
- การดำเนินงานมีความสัมพันธ์กับนโยบายและโครงการระดับชาติ เช่น นโยบายเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ การพัฒนาเยาวชน เพื่อให้มีการทำงานที่ต่อเนื่องและเป็นระยะเวลายาวนาน
- ไม่จัดตั้งองค์กรใหม่เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ แต่ควรใช้สิ่งก่อสร้าง หรือโครงสร้างพื้นฐานเดิมที่มีอยู่เป็นจุดเริ่มต้น
- การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ควรให้สัมพันธ์กับกิจกรรมการพัฒนาที่มีอยู่แล้วของชุมชน
- ชุมชนมีส่วนในการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงความต้องการและระดับความสามารถรวมทั้งมีส่วนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของ
- ศูนย์การเรียนรู้ในหลายประเทศให้ความสำคัญอันดับแรกแก่การรู้หนังสือ (Literacy)
- กิจกรรมที่มีความสำคัญรองลงมาได้แก่ การดำเนินงานกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับสุขภาพอนามัย เกษตรกรรม ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ
- กลุ่มเป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้คือ เด็กนอกระบบโรงเรียน เยาวชน สตรี ผู้ยากไร้ในชนบท และผู้สูงอายุ
- ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ คือ ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สุขภาวะ การดำเนินชีวิตที่สมดุลกับธรรมชาติ การบูรณาการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการจัดการศึกษานอกระบบที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน
- มีการทำงานแบบเครือข่ายโดยได้รับความร่วมมืออย่างหลากหลาย จากทั้งองค์กรรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และการสร้างเครือข่ายต้องทำทั้งแนวราบ คือระดับท้องถิ่น และแนวตั้ง คือระดับประเทศ

๒) ศูนย์การเรียนรู้ในประเทศไทย

ศูนย์การเรียนรู้ในประเทศไทยส่วนใหญ่ไม่เน้นการจัดกิจกรรมเพื่อการรู้หนังสือ หากแต่ให้ความสำคัญต่อ "ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและสังคมที่ทำให้ชุมชนมีความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้" โดยที่กลุ่มเป้าหมายคือ เด็ก เยาวชน เกษตรกร ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นศูนย์ที่จัดการโดยชุมชนในเรื่องที่เป็นที่ต้องการของคนในชุมชนในด้านความรู้และทักษะ โดยมีวิทยากรที่เป็นครู ช่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้าราชการเกษียณ โดยที่ศูนย์การเรียนรู้ส่วนใหญ่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ

ประสบการณ์จาก "โครงการประสานพลังปัญญาเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน" ซึ่งส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในชนบทของ ๑๗ จังหวัด จากทุกภูมิภาคของประเทศไทย พบว่า สมาชิกของศูนย์การเรียนรู้ไม่เน้นความสำคัญของอาคารสถานที่ ปัจจัยอื่นๆ มีความสำคัญมากกว่า ซึ่งสรุปได้ว่า *"เป็นสถานที่แบบใดก็ได้ที่มีสมาชิกยึดมั่นพันธะสัญญา มีการสร้างความรู้ มีการนำความรู้ไปต่อยอด มีการบันทึกความรู้เพื่อให้ผู้อื่นได้เข้ามาใช้ประโยชน์"* หรือที่ครูประยงค์ รณรงค์ อธิบายว่า *"ศูนย์การเรียนรู้ เป็นที่ที่มี ความรู้ ผู้อยากรู้ และองค์ความรู้"* ลักษณะของกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนต้องการให้มี คือ เป็นสิ่งที่สามารถสร้างรายได้ มีความเป็นไปได้ในการทำงานจนสำเร็จ และมีแนวปฏิบัติที่ดี สามารถนำไปเป็นแบบอย่างได้ คุณสมบัติของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ คือ มีความเต็มใจ มีเวลา มีปัญญา (หมายถึงการพอจะรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ทำหรือเคยทำมาบ้างแล้ว) และมีมนุษยสัมพันธ์ สิ่งสำคัญประการสุดท้ายคือ ศูนย์การเรียนรู้จะต้องมีความเจริญเติบโต ซึ่งสามารถทำได้โดยการขยายงาน การสร้างแรงจูงใจ การสร้างเครือข่าย และการประชาสัมพันธ์ (มูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทยและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๓)

๓) ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างเห็นประโยชน์ของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชาวไทย จึงได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้ความรู้ สาธิต และเผยแพร่ ตัวอย่างศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น

(๑) ศูนย์การเรียนรู้ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่เริ่มต้นจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และสามารถสร้างชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นเพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มีหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จำนวน

๕,๔๒๗ แห่ง การดำเนินงานของหน่วยงานนี้เน้นการพัฒนาใน ๔ ด้าน คือ ด้านจิตใจและสังคม เศรษฐกิจ การเรียนรู้ และทรัพยากรธรรมชาติ มีการดำเนินงานโดยแบ่งหมู่บ้านที่เข้าโครงการและประสบความสำเร็จเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับพออยู่พอกิน ระดับอยู่ดีกินดี และระดับมั่งมีศรีสุข โดยได้พัฒนาตัวชี้วัดเพื่อการประเมินใน ๖ ด้านคือ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากร และการเอื้ออารีต่อกัน

(๒) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในสถานศึกษา ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่สนับสนุนให้ชุมชนและโรงเรียนมาทำงานร่วมกัน โดยมีการจัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยคัดเลือกโรงเรียนจำนวน ๓๐๔ แห่งที่มีศักยภาพ เช่น โรงเรียนมีพื้นที่เพียงพอ ผู้บริหารมีความพร้อม เป็นต้น โดยที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพื่อเป็นค่าตอบแทนวิทยากรและค่าวัสดุการเกษตร โดยมีการประเมินผลงานเป็นระยะ

(๓) ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา โดยความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และมูลนิธิสยามกัมมาจล ส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร และกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน มีการดำเนินงานที่เป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและได้กำหนดให้โรงเรียน **นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการ ซึ่งส่งผลสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน ครู และผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง** ในการนี้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดตัวชี้วัดเพื่อเป็นแนวทางการทำงานของโรงเรียนและมีการประเมินทั้งในระดับสถานศึกษาพอเพียง และสถานศึกษาที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยที่หัวข้อหลักที่กำหนดในเกณฑ์การประเมินการเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาคือ (๑) ความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา (๒) การจัดอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และการจัดแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ และ/หรือกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างอุปนิสัยอยู่อย่างพอเพียง และ (๓) ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ซึ่งครอบคลุมสถานศึกษาอื่น หน่วยงานทั้งในสังกัดเดียวกันและต่างสังกัด หน่วยงานเอกชน และชุมชน

๔) แนวคิดของศูนย์การเรียนรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนและการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การถอดบทเรียนและการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ทำให้ได้แนวคิดเบื้องต้นสำหรับการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน กล่าวคือ ควรจะพิจารณาประเด็นต่างๆ ในด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร และด้านกิจกรรมและสื่อ ดังต่อไปนี้

(๑) การบริหารจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ มีการพิจารณาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเป็นเรื่องแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำให้การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้สอดคล้องกับพันธกิจหลักของโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน

(๒) บุคลากร ศูนย์การเรียนรู้ควรจะรวบรวมบุคลากรทั้งภายนอกและภายในเข้ามาร่วมงานในทุกขั้นตอน โดยครอบคลุมกลุ่มบุคคลต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

(๓) กิจกรรมและสื่อ ศูนย์การเรียนรู้ต้องจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้เป็นสื่อที่มีคุณภาพและเหมาะสม

๒. แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน

การนำแนวคิดที่ได้จากการถอดบทเรียนและการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งแรกไปสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการของโรงเรียน ๖๘ แห่ง ทำให้ได้แนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้และสื่อในโรงเรียนดังนี้

๒.๑ ชื่อศูนย์การเรียนรู้ ควรจะใช้ชื่อดังนี้

"ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โรงเรียน (ระบุชื่อ)....."

๒.๒ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้

เป้าหมายของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะจะต้องสะท้อนชื่อของศูนย์ และในขณะเดียวกันก็จะต้องบ่งบอกถึงขอบข่ายและลักษณะการจัดการและการดำเนินการของศูนย์ด้วย เนื่องจากเป็นศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งครูและนักเรียนเป็นบุคลากรหลักที่จัดดำเนินการ นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการทั้งสิ้นด้วยตนเอง ที่สำคัญสุดคือ พันธกิจของโรงเรียนที่เป็นสถานที่บ่มเพาะปัญญาให้แก่นักเรียน พันธกิจอันเป็นลักษณะพิเศษนี้ เป็นตัวชี้วัดความแตกต่างระหว่างศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนตามแนวพระราชดำริฯ กับศูนย์การเรียนรู้ของบุคคลอื่นหรือหน่วยงานต่างๆ ที่จัดอยู่ในประเทศไทย

สำหรับวัตถุประสงค์ แต่ละโรงเรียนอาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไปตามบริบทและความต้องการของตนเอง แต่ต้องสะท้อนพันธกิจของโรงเรียนดังกล่าวแล้ว ดังนั้นโรงเรียนจึงสามารถลดหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์จากตัวอย่างที่ให้มาได้ ความสำคัญอยู่ที่ต้องพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มีลักษณะที่ถูกต้อง กล่าวคือ ควรเป็นข้อความที่มีความเฉพาะเจาะจงเข้าใจได้ตรงกัน บอกถึงสิ่งที่สามารถวัดได้ ประเมินได้ เมื่อนำมาดำเนินการมีโอกาสแห่งความสำเร็จ เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและเหมาะสมกับทรัพยากรที่โรงเรียนมี ตัวอย่างวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ เช่น

- เพื่อส่งเสริม แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- เพื่อถ่ายทอดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ สาธิตและฝึกปฏิบัติด้านการศึกษา การส่งเสริมสุขภาพอนามัยและโภชนาการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และด้านอาชีพ สำหรับนักเรียน ชุมชน และผู้สนใจ

๒.๓ ขอบเขตการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้

กรอบความคิดที่กำหนดไว้ในเป้าหมายและวัตถุประสงค์นำมาสู่ความคิดที่จะต้องแปลไปเป็นการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้และส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ **“โรงเรียนคือศูนย์การเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้คือโรงเรียน”** กล่าวคือ วิถีชีวิต กิจกรรมทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียนจะต้องเอื้อและส่งเสริมซึ่งกันและกันโดยไม่แยกส่วน ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ และทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์และความภาคภูมิใจร่วมกัน การคิดแบบแยกส่วนจะนำไปสู่ความรู้สึกเบื่อ เหนื่อยล้า และขาดความสุข

ขอบเขตการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญควรประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ดังนี้

๒.๓.๑ การบริหารจัดการ

๑) การจัดพื้นที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม

โรงเรียนไม่ว่าจะมีพื้นที่บริเวณโรงเรียนมากหรือพื้นที่บริเวณน้อยสามารถจัดพื้นที่บริเวณได้ตามความเหมาะสมและข้อจำกัด โดยหลักที่ว่า “โรงเรียนคือศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้คือโรงเรียน” อาจจะแบ่งออกเป็นกลุ่ม เช่น ห้องเรียน ห้องกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร ห้องบรรยาย ห้องพักครู และห้องผู้บริหาร ส่วนที่ ๒ คือสถานที่

จัดกิจกรรมกลางแจ้ง สวนสาธารณะหรือที่พักผ่อนของนักเรียน ครู และผู้มาเยี่ยมโรงเรียน ส่วนที่ ๓ คือพื้นที่กิจกรรมเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ กิจกรรมสหกรณ์ หรือทำปุ๋ยหมัก เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้ควรจัดเป็นสัดส่วน สะดวกต่อการศึกษาและดูงาน

โรงเรียนควรมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ และพืชผล เพื่อสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้อยู่ในโรงเรียนและเข้ามาในโรงเรียนมีความสุข และในขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้และเกิดการเรียนรู้ด้วย ที่สำคัญที่ต้องไม่ลืม คือ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดดำเนินการในทุกเรื่อง เพราะจะส่งเสริมความรักและความรู้สึกเป็นเจ้าของของทุกคนและทุกฝ่าย

๒) การจัดระบบงาน ตามหลักคิดโรงเรียนคือศูนย์การเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้คือโรงเรียน การจัดระบบงานหรือระบบบริหารจัดการในโรงเรียน จะต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงและความจริงในโรงเรียนแบบองค์รวม เกิดความต่อเนื่อง ไม่ขึ้นกับเวลาและเหตุการณ์ แต่เป็นวิถีชีวิตของโรงเรียนเอง ดังนั้นระบบงานในโรงเรียนจึงอาจเป็น ดังนี้

(๑) ระบบการเรียนรู้ของนักเรียน ปกติโรงเรียนทั่วไปมีระบบการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน สำหรับโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ถือว่าการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน เป็นพันธกิจของโครงการซึ่งมีหลากหลาย และตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ว่า “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” โดยให้โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลังเวลาเรียนตามหลักสูตรปกติ นโยบายนี้โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ น่าจะจัดได้ดี

โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ การเรียนในห้องเรียนและนอกห้องเรียนต้องสัมพันธ์กันและเป็นวิถีชีวิตปกติของนักเรียน นักเรียนจะได้เรียนภาคทฤษฎีและการปฏิบัติส่วนหนึ่งในห้องเรียน และเรียนเน้นการปฏิบัติในแปลงเกษตร โรงเลี้ยงไก่หรือเลี้ยงหมู เพาะเห็ด หรือบริหารจัดการกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน การรวมกลุ่มนักเรียนอาจเป็นชุมนุมหรือกลุ่มสนใจแล้วแต่วัยของผู้เรียน เราเรียกการเรียนการสอนแบบนี้ว่า แบบเชื่อมโยง หรือ แบบบูรณาการ

(๒) ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลายอย่าง และเป็นหัวใจของโรงเรียน ประกอบด้วย การจัดเนื้อหาสาระและแผนการเรียนรู้ การจัดหาสื่อและอุปกรณ์ การจัดเวลาเรียน และการจัดบุคลากรครูรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนและอื่นๆ

(๓) ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร ระบบนี้ประกอบด้วยบุคลากรทั้งหมดของโรงเรียน ทั้งครู นักเรียน กรรมการโรงเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้สนับสนุนกิจกรรมในโครงการทุกคน ทุกฝ่าย เป็นปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียนทั้งสิ้น

(๔) ระบบอาคารสถานที่ รวมถึงอาคารจัดหรือดำเนินกิจกรรมทั้งหมดของโรงเรียน ทั้งอาคาร ห้องบริหาร ธุรการ การเงิน ห้องเรียน และห้องปฏิบัติการต่างๆ รวมถึงอาคาร ห้องกิจกรรมสหกรณ์ โรงเรือนเพาะชำ หรือเลี้ยงไก่ และสัตว์อื่นๆ ห้องสาธิตหรือบรรยายสรุปเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ในโครงการตามพระราชดำริฯ โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ จะมีอาคารสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมต่างๆ มากกว่าโรงเรียนทั่วไป

(๕) ระบบงบประมาณ งบประมาณเพื่อการบริหารโรงเรียน การจัดการเรียนรู้ และการสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย รวมทั้งการสนับสนุนกิจกรรมตามโครงการตามพระราชดำริฯ มีอยู่หลายส่วน เช่น งบอุดหนุนนักเรียน งบสนับสนุนจากส่วนราชการที่สนับสนุนกิจกรรมตามโครงการ งบจากภาคเอกชนหรือองค์กรต่างๆ เช่น จากเอกชน บริษัท หรือมูลนิธิต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงบประมาณอีกส่วนหนึ่งเป็นกองทุนที่สะสมจากการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนหรือกลุ่มสนใจของนักเรียน

ระบบต่างๆ ดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนการบริหารจัดการของโรงเรียน ตามหลักการที่ว่า “โรงเรียนคือศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้คือโรงเรียน” โรงเรียนจะต้องบริหารจัดการให้ระบบเหล่านั้นมีการเชื่อมโยงหรือบูรณาการกัน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของโรงเรียนให้มากที่สุด และในขณะเดียวกันก็ช่วยให้การดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งการดำเนินการทำได้โดยใช้แผนเป็นเครื่องมือ ซึ่งควรเป็นทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาวที่เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย เพื่อง่ายต่อการจัดทำแผนควรเริ่มจากการทำแผนของโรงเรียนก่อน และพิจารณาโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวกับระบบบริหารจัดการเหล่านั้นทุกระบบ รวมทั้งจัดสรรงบประมาณ ผู้รับผิดชอบและระยะเวลาดำเนินการตลอดแผน ซึ่งอาจเป็นระยะสั้น ๑ ปี คือแผนปฏิบัติการ หรือแผน ๓-๕ ปี แล้วแต่ละกรณี

เมื่อจัดทำแผนของโรงเรียนแล้วเสร็จ ก็พิจารณาแผนของศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งจะมีผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายมากกว่าแผนของโรงเรียน ประเด็นที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่

- สำรวจโครงการ/กิจกรรมที่ทำอยู่แล้ว แนวทางปรับปรุงขยายหรือเพิ่มเติม โดยกำหนดแนวทางทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายและนักเรียน
- กำหนดบทบาทของนักเรียน ครู ผู้รับผิดชอบ ภาคีเครือข่าย พ่อแม่ผู้ปกครอง และภูมิปัญญา ทั้งนี้ รวมถึงการเป็นวิทยากรของศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียนต้องเข้าใจว่า นักเรียนควรเป็นทั้งผู้เรียนรู้ ผู้ปฏิบัติ และเป็นวิทยากร เพราะกระบวนการเหล่านี้ คือกระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียน

- กำหนดแผนการเรียนรู้หรือแนวทางบูรณาการกิจกรรมโครงการตามพระราชดำริฯ กับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรในและนอกห้องเรียน ซึ่งผู้สอนหรือแนะนำนักเรียน อาจเป็นครูภูมิปัญญา หรือบุคลากรผู้ชำนาญงานจากหน่วยงานสนับสนุนโรงเรียน หรือแม้แต่นักเรียนที่ประสบความสำเร็จเป็นตัวอย่างได้

- กำหนดภาระหน้าที่ของนักเรียนในการทำกิจกรรมตามกระบวนการเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก กิจกรรมสหกรณ์ หรือกิจกรรมชุมนุมเหล่านั้น โดยควรจัดเวลาให้สอดคล้องกับช่วงเวลา “เพิ่มเวลารู้” ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

- พิจารณาแผนจัดหรือขยายเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ไปยังชุมชนหรือแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาและขยายพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

- กำหนดสื่อการเรียนรู้ และสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่ศูนย์ควรจัดและควรมี รวมทั้งแหล่งที่จะได้สื่อเหล่านั้นด้วย (รายละเอียดดูในตอนที่ ๓)

- กำหนดแผนการจัดบริการของศูนย์การเรียนรู้ วิทยากร ช่วงเวลาที่เหมาะสม สถานที่ สิ่งแวดล้อม และวัสดุอุปกรณ์ แผนการจัดบริการนี้ รวมทั้งที่จะจัดให้นักเรียนของโรงเรียนเอง เพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน รวมทั้งเพื่อการเตรียมความพร้อมและฝึกการเป็นวิทยากร และจัดให้กับบุคคลภายนอก เช่น บุคลากรในชุมชนหรือผู้มาศึกษาดูงาน ซึ่งอาจกำหนดเวลาไว้ในแผน อาจเป็นเดือนละครั้ง หรือภาคเรียนต่อครั้ง รวมทั้งมีแผนเตรียมความพร้อมเมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานด้วย

- พิจารณาจัดสรรงบประมาณลงในงาน/กิจกรรม ซึ่งเป็นงบประมาณจากแหล่งต่างๆ รวมทั้งเงินอุดหนุนรายหัว และกองทุนของนักเรียน ถ้าจำเป็น

เมื่อพิจารณาแผนหลักของโรงเรียน และแผนของศูนย์การเรียนรู้เสร็จแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือการประสานแผนทั้ง ๒ ให้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์และไม่เป็นภาระเกินกำลังของโรงเรียน

๒.๓.๒ การสร้างศูนย์การเรียนรู้และภาคีเครือข่าย

โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ส่วนใหญ่จะมีภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วยงานในโครงการจำนวนหนึ่งอยู่แล้ว เพียงแต่ความร่วมมือในการทำงานอาจจะมีระดับความใกล้ชิดแตกต่างกัน ภาคีเครือข่ายจะให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดเมื่อได้มีส่วนร่วมในการวางแผนตั้งแต่ต้น มีโอกาสร่วมติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ มีส่วนร่วมในการประเมินผล และที่ขาดมิได้คือ การมีส่วนได้รับความชื่นชมในความสำเร็จ ที่สำคัญคือโรงเรียนจะต้องแสดงให้ภาคีเครือข่ายเห็นความตั้งใจจริงในการทำงาน นอกจากนี้ โรงเรียนควรจะมองหาภาคีเครือข่ายในระดับที่กว้างขึ้น เช่น ภาคีเครือข่ายข้ามสังกัด และภาคีเครือข่ายระดับประเทศ เป็นต้น

ศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นเครือข่ายในที่นี้หมายถึงศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นศูนย์ของภูมิปัญญา หรือของส่วนราชการ ที่มีศักยภาพอยู่แล้วหรืออาจจะมีกิจกรรมพื้นฐาน ซึ่งโรงเรียนร่วมพัฒนาเพื่อให้มีศักยภาพเป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนเป็นเครือข่ายเพื่อขยายศักภาพของชุมชน โรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชนและผู้สนับสนุนเพื่อแสวงหาและจัดตั้งศูนย์เช่นนี้ขึ้นให้มาก ซึ่งจะเป็นฐานของการขยายโครงการตามพระราชดำริฯ สู่ชุมชนต่อไป

๒.๓.๓ การติดตามและการประเมิน

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ควรมีการติดตามและการประเมินเป็นระยะให้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้ นอกจากนี้ ควรจะมีการประเมินหลังการดำเนินกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ เช่น ประเมินการฝึกอบรม ประเมินการบริหารจัดการตามแผนปฏิบัติการ เป็นต้น ผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินควรมาจากหลายฝ่าย ทั้งบุคลากรของโรงเรียน ซึ่งรวมถึงนักเรียน ภาคีเครือข่าย ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้งควรจะใช้ประโยชน์จากผู้มาศึกษาดูงานของศูนย์การเรียนรู้ โดยให้แสดงความคิดเห็นว่า ศูนย์การเรียนรู้มีจุดแข็ง จุดอ่อน และสิ่งที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากเนื่องจากจะได้ความคิดเห็นจากมุมมองที่แตกต่างและหลากหลาย นอกจากนี้ สิ่งที่ไม่ควรละเลยคือการนำผลการประเมินมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนางาน

สรุปแนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนโดยพิจารณาให้มีองค์ประกอบดังแผนภาพ ๒

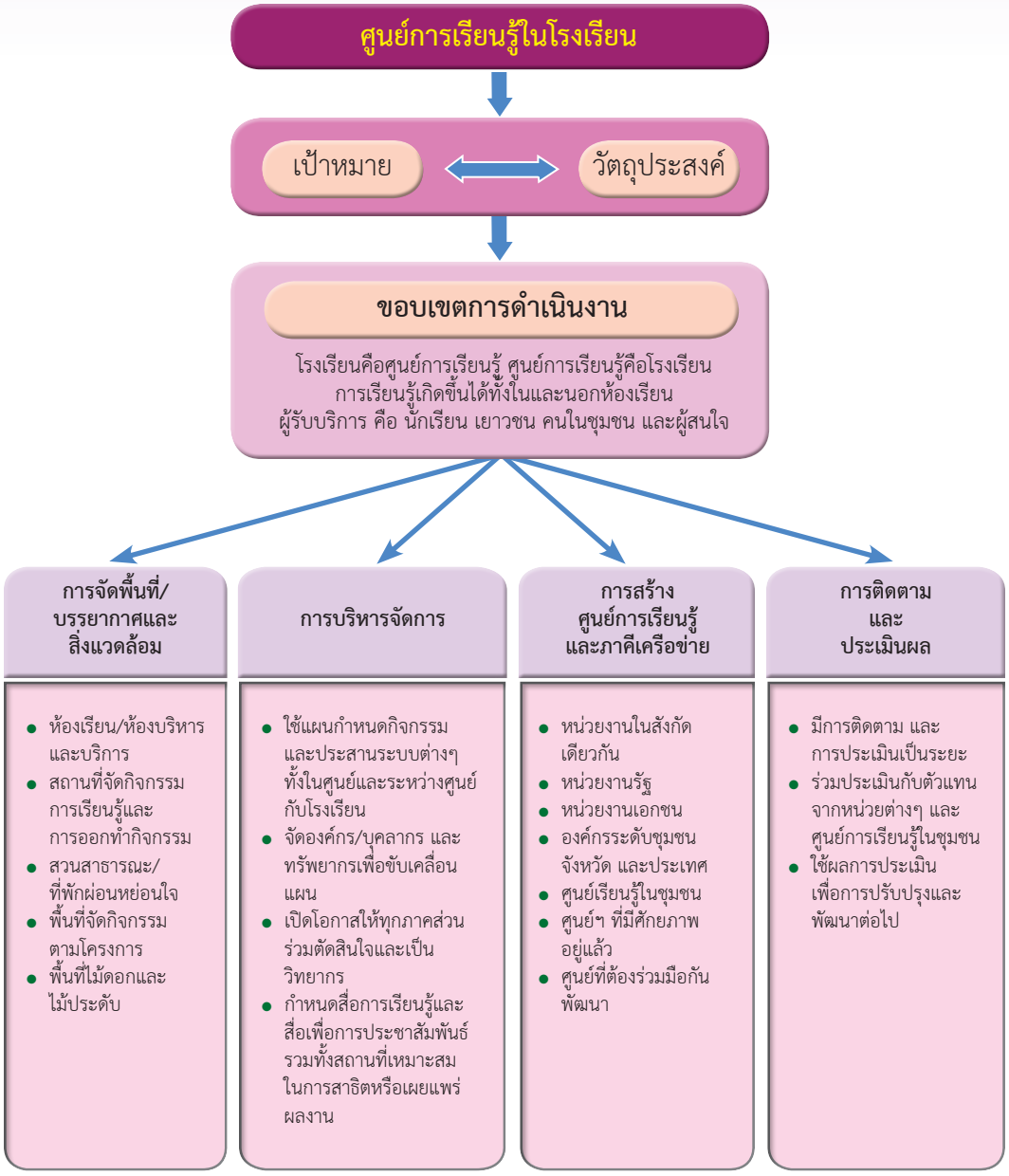

แผนภาพ ๒ แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน

ตอนที่ ๓
สื่อการเรียนรู้ ของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน

โรงเรียนบางแห่งได้เริ่มดำเนินการในฐานะเป็นศูนย์การเรียนรู้ไปแล้วโดยยังไม่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ทั้งยังได้จัดทำสื่อการเรียนรู้จำนวนหนึ่งไว้ใช้แล้ว เนื่องจากต้องมีการนำเสนอผลงานของโรงเรียนในวาระต่างๆ บางโรงเรียนมีผลงานดีเด่นเป็นที่ศึกษาดูงานของบุคคลและคณะบุคคล ในตอนที่ ๓ จึงนำเสนอเกี่ยวกับความสำคัญและลักษณะที่ดีของสื่อ สภาพปัจจุบันของสื่อที่โรงเรียนมี และแนวทางการพัฒนาสื่อของศูนย์การเรียนรู้ที่โรงเรียนได้รับความรู้และทักษะจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

๑. สภาพปัจจุบันของสื่อการเรียนรู้ในโรงเรียน

โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ มีสื่อที่ใช้อยู่ในการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม และการดำเนินกิจกรรมและโครงการตามพระราชดำริฯ อยู่บ้างแล้วตามศักยภาพของโรงเรียน และนำสื่อที่มีอยู่มาใช้ในกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ด้วย โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันช่วยให้ศูนย์การเรียนรู้มีจุดแข็งคือมีสื่อของจริง เนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่มีพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ ทำให้ทั้งชุมชน นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่มารับส่งบุตรหลานและผู้มาศึกษาดูงานได้เห็นแปลงผัก พืชยืนต้น เล้าไก่ คอกปศุสัตว์ ซึ่งล้วนเป็นผลงานของนักเรียนและโรงเรียน ส่วนสื่ออื่นที่มีอยู่โดยทั่วไป ได้แก่ ป้ายโปสเตอร์ แผ่นพับ เอกสาร (บันทึกการปฏิบัติงาน รายงานผล คู่มือ) ส่วนสื่อเทคโนโลยีที่ใช้มากคือ PowerPoint สำหรับการนำเสนอผลงานของโรงเรียนต่อผู้ศึกษาดูงาน

ในการพิจารณาเรื่องสื่อควรจะแบ่งประเภทและทำความเข้าใจลักษณะ คุณภาพ และประโยชน์ของสื่อแต่ละชนิด สื่อที่โรงเรียนจัดทำและใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน มีดังนี้

๑) **สื่อเทคโนโลยี:** Website, VDO, CD, PowerPoint, YouTube, Facebook

๒) **สื่อสิ่งพิมพ์:** แผ่นพับ แผ่นป้ายโฆษณา โปสเตอร์ความรู้และกิจกรรม ใบความรู้ คู่มือ แผนการสอน รายงานผลการดำเนินงาน แผนผัง รูปภาพกิจกรรม

๓) **สื่อบุคคล:** ครู นักเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยภาคีเครือข่าย

๔) **สื่อท้องถิ่น:** วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

๕) **สื่อกิจกรรม:** ฐานกิจกรรม ของจริง สื่อนิทรรศการ โครงงาน ผลงานนักเรียน

๖) **สื่อโสตทัศนวัสดุ:** โมเดล ของจำลอง

จากรายการสื่อข้างต้นจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่โรงเรียนสามารถสร้างหรือจัดหาได้ แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของสิ่งที่มีอยู่จะเห็นได้ว่ายังมีโอกาสการพัฒนา เช่น ป้ายชี้แจงกิจกรรม แผ่นพับหรือโปสเตอร์ และการขยายขอบข่ายการใช้ประโยชน์สื่อเทคโนโลยี เป็นต้น สำหรับบางโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหรืออยู่ในที่ตั้งที่อับสัญญาณโทรคมนาคม จะไม่สามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้สะดวก จึงต้องหาวิธีการนำข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตมาเก็บไว้ในฐานข้อมูลของโรงเรียนเพื่อขยายผลการใช้ต่อไป

๒. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้

โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับสื่อต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในศูนย์การเรียนรู้ โดยมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของศูนย์การเรียนและสื่อที่จะสร้าง จัดหา เพื่อนำมาใช้งานได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังนี้

องค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้

เมื่อพิจารณาจากสภาพรอบๆ ของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนโครงการตามพระราชดำริฯ จะเห็นองค์ประกอบของศูนย์ ดังนี้

๑) ฐานกิจกรรม ในปัจจุบันยังมีความสับสนในการใช้คำว่า “ฐานการเรียนรู้” และ “ฐานกิจกรรม” สำหรับคำแรก ในบางโอกาสมีผู้ให้ความหมายเท่ากับศูนย์การเรียนรู้ โดยเฉพาะฐานการเรียนรู้ที่ตั้งขึ้นในชุมชน เพื่อสอนให้เรียนรู้หรือสร้างบางสิ่งบางอย่าง เช่น ฐานการเรียนรู้สมุนไพร แต่ในบางครั้งฐานการเรียนรู้เป็นหน่วยย่อยของศูนย์การเรียนรู้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ ประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ ๒ ฐาน คือฐานการปลูกผัก กับฐานการทำปุ๋ยอินทรีย์ ส่วนฐานกิจกรรม หมายถึง ฐานการเรียนหรือฝึกปฏิบัติในสิ่งที่ต้องต่อเนื่องเป็นกระบวนการ เช่น การปลูกผัก การเพาะเมล็ด การเตรียมดิน เป็นต้น ในบางโรงเรียนมีศูนย์การเรียนรู้ และในแต่ละศูนย์การเรียนรู้มีหลายฐานการเรียนรู้ และในฐานการเรียนรู้มีหลายฐานกิจกรรม

โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ มีจุดแข็งอยู่ที่การใช้ฐานกิจกรรมเป็นฐานการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีปัจจัยเกื้อหนุน ๓ ประการ ประการแรก ในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่โรงเรียนต้องปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดเพื่อนำมาประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน และมีกิจกรรมสหกรณ์ ให้นักเรียนเรียนรู้ระบบงานและฝึกการซื้อ-ขาย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถใช้เป็นฐานการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ประการที่สอง โรงเรียนมีบริเวณกว้างขวางพอที่จะจัดฐานกิจกรรมได้หลากหลาย เพียงการเพาะปลูกก็สามารถสร้างได้หลายฐาน เช่น การปลูกผัก การปลูกพืชยืนต้น การทำปุ๋ย และประการสุดท้ายคือ ธรรมชาติของการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องการสถานที่ที่เน้นการสาธิตและการฝึกปฏิบัติ ซึ่งฐานการเรียนรู้เช่นนี้สนองตอบเทคนิคการถ่ายทอดได้ดี

ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้จึงควรจัดฐานกิจกรรมให้เป็นฐานการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เช่น

(๑) ปรับปรุง ดูแล รักษา คอกเลี้ยงสัตว์ แปลงดิน และโรงเรือนของพืชหรือสัตว์แล้วแต่กรณี ให้สะอาด ถูกสุขอนามัย และใหม่อยู่เสมอ รวมทั้งมีการให้ปุ๋ยให้ยารักษาโรคพืชและสัตว์ตามเกณฑ์

(๒) จัดกลุ่มนักเรียนรับผิดชอบและลงมือทำกิจกรรมตามขั้นตอนและกระบวนการตามลักษณะของกิจกรรมด้วยตัวของนักเรียนเอง และให้ได้ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

(๓) มีการจดบันทึกผู้เข้ามาศึกษาดูงานหรือเยี่ยมชมศูนย์ รวมทั้งควรสังเกตและบันทึกปฏิกิริยา ผลที่ได้รับ สิ่งที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีคุณภาพและสิ่งที่เป็นปัญหา เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

(๔) จัดสื่อการเรียนรู้ ได้แก่ แผ่นป้ายติดไว้หน้าฐานกิจกรรม แผ่นป้ายควรให้ข้อมูล เช่น ชื่อพืช/สัตว์ ชื่อวิทยาศาสตร์และชื่อพื้นเมือง จำนวน วันที่เริ่มปลูก/เลี้ยง ผู้รับผิดชอบ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับอาหารหรือปุ๋ย เวลาที่ให้ และผลิตผล ซึ่งอาจแสดงเป็นจำนวนหรือกราฟหรือแผนภูมิแสดงผลิตผลในแต่ละช่วงเวลา และอื่นๆ ที่เป็นปัจจุบันและอยู่สภาพที่พร้อมนำเสนอให้นักเรียนผู้มาศึกษาดูงาน และพ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชนที่เข้ามาเยี่ยม มาศึกษา หรือเข้ามารับส่งบุตรหลานในโรงเรียน ได้ศึกษาและเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

๒) ห้องหรือสถานที่บรรยายชี้แจงให้ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้และโรงเรียน สถานที่ในข้อนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อม ความเหมาะสมของแต่ละโรงเรียน เป็นสถานที่ที่สำคัญมากที่จะสร้างความประทับใจและการเรียนรู้ของผู้มาใช้บริหาร

สื่อการเรียนรู้ที่สำคัญมาก ได้แก่

(๑) แผนภูมิแสดงบุคลากร กิจกรรม และฐานกิจกรรม รวมทั้งระบบการบริหารจัดการศูนย์และของโรงเรียน แผ่นพับเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ เช่น แนวคิด หลักการ หรือวัตถุประสงค์ รวมทั้งกิจกรรมและเครือข่ายของศูนย์ การบริหารจัดการและวิทยากรของศูนย์ เป็นต้น

(๒) ฐานกิจกรรม เช่น สหกรณ์โรงเรียน กิจกรรมการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการ ผลิตผล ต้นทุน และกำไร ฯลฯ

(๓) การบริหารและการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรของโรงเรียน

(๔) แผนการเรียนรู้แบบบูรณาการและการเชื่อมโยงกับฐานกิจกรรม

(๕) หลักฐานแสดงความสำเร็จและความภาคภูมิใจของโรงเรียน ครู นักเรียน และชุมชน เป็นต้น

(๖) รูปภาพ หรือโปสเตอร์ที่แสดงฐานกิจกรรม และกิจกรรมในฐาน รวมทั้งขั้นตอนและกระบวนการที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยให้การบรรยายมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

(๗) สื่อเทคโนโลยี เช่น VDO, CD และ Power Point ซึ่งมีใช้อยู่แล้วในศูนย์การเรียนรู้และในโรงเรียน บางส่วนอาจจะได้มาจาก Website หรือ YouTube แล้วแต่กรณี สิ่งที่โรงเรียนจะสามารถทำเพิ่มได้ดี เช่น VDO clip สั้นๆ เกี่ยวกับฐานกิจกรรม กระบวนการ และขั้นตอนการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นต้น

๓) ห้องเรียนและห้องบริการของโรงเรียน โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ ได้รับการสนับสนุนในเรื่องทรัพยากร สุขภาพอนามัย และอุปกรณ์การศึกษา จึงเป็นที่คาดหวังไม่เฉพาะโครงการและกิจกรรมโครงการตามพระราชดำริฯ ห้องเรียน ห้องพยาบาล และสนาม หรือที่ออกกำลังกาย โรงครัว และที่รับประทานอาหารของนักเรียน จึงควรได้รับการดูแลและมีอุปกรณ์ที่จำเป็น รวมทั้งมีข้อมูลและสถิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องชัดเจน ถูกหลักวิชาและเป็นแบบอย่างได้ สื่อที่ใช้อาจเป็นอุปกรณ์ แผนภูมิ และข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ หรือโปสเตอร์ทางวิชาการที่ถูกต้อง ให้นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน รวมทั้งผู้เข้ามาศึกษาดูงานได้รับทราบและเรียนรู้

๔) พื้นที่ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม นอกจากต้องจัดพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน เหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่ต้องพิจารณาเพื่อการเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์แล้ว สิ่งที่ต้องทำเป็นเรื่องที่สอง คือ สถานที่และสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำให้เป็นสถานที่ให้ผู้อยู่ ผู้มาเรียนรู้ และพบเห็นได้ความรู้ เกิดจินตนาการ และมีความสุข

โรงเรียนควรให้นักเรียน ชุมชน และกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้าชื่อพันธุ์ไม้ ต้นไม้ที่มีอยู่ในพื้นที่ของโรงเรียนและจัดแผ่นป้าย ชื่อพื้นบ้าน ชื่อสามัญ และชื่อวิทยาศาสตร์ ติดกับต้นไม้ และพืชพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งปลูกไม้ผล ไม้ดอก และไม้ประดับในบริเวณ และพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียน ครู ผู้มาเยือน และศึกษาดูงานมีความสุข ได้เรียนรู้และเกิดจินตนาการ

๕) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ชุมชนโดยรอบโรงเรียนจะมีศูนย์การเรียนรู้หลายประเภทอยู่ เช่น ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ปลูกผัก-เลี้ยงสัตว์ ศูนย์ทอผ้าพื้นเมือง ศูนย์ศิลปะ/ขนบธรรมเนียมประเพณี และสหกรณ์ชุมชน เป็นต้น ศูนย์เหล่านี้เป็นเพชรของชุมชน เป็นเครือข่ายของการขยายงานโครงการตามพระราชดำริฯ และแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนควรจะได้ศึกษา ทำแผนที่ แผนภูมิ โปสเตอร์ แผ่นพับ และคลิปสั้นๆ แสดงความละเอียด จุดเด่น และแนวทางที่ศูนย์จะพัฒนาต่อไปในอนาคตเพื่อประชาสัมพันธ์ของดีของชุมชน สร้างความร่วมมือและเป็นเครือข่ายของโรงเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน ของโรงเรียนเอง และผู้ศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ในขณะเดียวกันจะเป็นการช่วยกระตุ้นและส่งเสริมเกียรติภูมิของชุมชนด้วย

สื่อทุกประเภททุกชนิดที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น เป็นสื่อการเรียนรู้ แต่ในขณะเดียวกันก็ใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ได้ด้วย เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ แผนภูมิ แผนผัง รวมทั้งฐานกิจกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ลักษณะและจุดเน้นของการผลิตและการใช้ ซึ่งเป็นสิ่งที่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและความคุ้มค่า

๓. แนวทางการคัดเลือกและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้

ในการบูรณาการแนวคิดและสาระของโครงการตามพระราชดำริฯ กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจัดทำเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนและในศูนย์การเรียนรู้ควรมีความรู้เกี่ยวกับการคัดเลือกสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการผลิตสื่อ เช่น Phatlet for clip & M-Learning เทคนิคการเล่าเรื่องสำหรับคลิป กระบวนการสร้างศูนย์การเรียนรู้แนว Smart Learning Center ซึ่งนอกจากจะให้ศูนย์การเรียนรู้และโรงเรียนมีสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยแล้ว ยังสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนและการเป็นผู้ประกอบการระดับชุมชน (Community Tourism and Community Entrepreneur) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายงานของศูนย์การเรียนรู้

เรื่องสื่อการเรียนรู้มีสิ่งที่ควรพิจารณา ๓ เรื่องด้วยกัน คือ เกณฑ์การเลือกสื่อ การปรับปรุงและสร้างเพิ่มเติม และการสร้างและการบริหารเว็บไซต์ ดังนี้

๓.๑ เกณฑ์การเลือกสื่อการเรียนรู้

เมื่อต้องใช้สื่อการเรียนรู้ ผู้สอนหรือวิทยากรจะต้องมีหลักเกณฑ์ว่าจะเลือกสื่อใดมาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ เกณฑ์การเลือกสื่อมีดังนี้

(๑) เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน สำหรับศูนย์การเรียนรู้กลุ่มเป้าหมายจะมีความหลากหลาย คือมีทั้งนักเรียน นักศึกษา ผู้ใหญ่ ผู้ศึกษาดูงาน ดังนั้น สื่อที่ใช้จึงต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและขนาดของกลุ่ม

(๒) มีวิธีการใช้ง่าย ไม่ซับซ้อน ผู้สอนจัดการได้เองสะดวก

(๓) จัดหาได้ง่ายและราคาไม่แพง

(๔) สามารถช่วยประหยัดเวลาได้ดีกว่าวิธีการสอนอื่น

(๕) เนื้อหาตรงและเหมาะสมกับเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์

(๖) ใช้ได้ในหลายโอกาสและมีผู้ใช้ประโยชน์ร่วมได้

(๗) ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๓.๒ การปรับปรุงคุณภาพของสื่อที่มีอยู่และการสร้างเพิ่มเติม

เมื่อเลือกกลุ่มเป้าหมายที่จะมาใช้ประโยชน์ของสื่อ เช่น นักเรียน คนในชุมชน หรือผู้ศึกษาดูงานได้แล้ว หลังจากนั้นจะต้องพิจารณาว่าสื่อนั้นๆ จะใช้สำหรับจุดมุ่งหมายใด เช่น การเรียนการสอน การฝึกอบรม การประชาสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจว่าควรจะมีสื่อใด จำนวนเท่าไรจึงจะเหมาะสม

จากการพิจารณาสื่อที่โรงเรียนต่างๆ ใช้ พบว่า สื่อที่เป็นแผ่นพับ ส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพของการออกแบบ และความน่าสนใจของเนื้อหา ซึ่งสามารถพัฒนาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นได้ และถ้าหากโรงเรียนมีการติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้สื่อที่จัดทำมีคุณภาพดีขึ้น สำหรับการทำ PowerPoint ก็สามารถใช้ Microsoft PowerPoint 2010 ซึ่งมีโปรแกรมและเครื่องมือที่เข้าใจง่าย รวมทั้งสามารถนำเสนอกราฟิกในรูปแบบต่างๆ ได้มากกว่ารุ่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

การฝึกปฏิบัติโปรแกรม PowerPoint เป็นผลสืบเนื่องให้มีความรู้ในการผลิต e-Book อย่างง่ายที่เหมาะสมทั้งกับนักเรียน และผู้ใหญ่ซึ่งเข้ามาใช้บริการ ครูสามารถนำไปใช้ผลิตหนังสือเกี่ยวกับการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริฯ และการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเรียนการสอนนักเรียน ผู้ปกครอง หรือชุมชนได้

นอกจากนี้ การใช้โทรศัพท์มือถือประเภท Smart phone สำหรับการถ่ายทำคลิป ซึ่งใช้ประโยชน์ได้ดีในการแนะนำศูนย์การเรียนรู้หรือการอธิบายขั้นตอนการทำงาน เช่น ขั้นตอนการปลูกผักสวนครัว การให้อาหารสัตว์ วิธีการทำคลิปที่มีคุณภาพต้องเริ่มต้นด้วยการวางแผนบทบรรยายและภาพที่ต้องการไว้ก่อนหน้าการลงมือถ่ายทำ มิฉะนั้น จะทำให้คลิปไม่มีคุณภาพ ไม่สามารถสื่อสิ่งที่ต้องการจะส่งไปยังผู้ดูได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และควรเรียนรู้วิธีการถ่ายภาพที่มีคุณภาพว่าควรจะทำอะไร อย่างไร เนื่องจากในปัจจุบันโรงเรียนส่วนใหญ่จะใช้ประโยชน์ของโทรศัพท์มือถือเพื่อการถ่ายรูปเท่านั้น

๓.๓ การสร้างและบริหารเว็บไซต์ระดับเครือข่ายและระดับโรงเรียน

ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ทดลองสร้างเว็บไซต์ที่ใช้เป็นศูนย์กลางที่ https://smartlearncenter.wix.com/ls-opensource ให้เป็นเว็บศูนย์กลางของโรงเรียนนำร่อง ๘ แห่งและโรงเรียนขยายผลอีก ๖๐ แห่ง โรงเรียนในเครือข่ายควรใช้เว็บไซต์นี้ให้เกิดประโยชน์และศักยภาพการทำงานร่วมกัน คือ (๑) แต่ละโรงเรียนได้เรียนรู้ว่าโรงเรียนอื่นๆ ทำอะไร อย่างไร และได้ผลอย่างไร (๒) เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ (๓) เป็นแหล่งกลางสำหรับการให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ นอกจากนี้ แต่ละโรงเรียนได้จัดทำเว็บไซต์ของตนเองซึ่งสามารถจะใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการปฏิบัติงานของศูนย์การเรียนรู้และในการประชาสัมพันธ์ได้ในขณะเดียวกัน

เมื่อได้ใช้งานเว็บไซต์กลางนี้ไปสักระยะหนึ่งโรงเรียนอาจจะเพิ่มเมนูเข้ามาได้ตามความต้องการ ทั้งควรส่งเสริมให้ใช้ประโยชน์สื่อสังคมที่ครูส่วนใหญ่รู้จักและคุ้นเคยกับการใช้งานในเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องงานอื่นอยู่แล้ว สื่อดังกล่าวได้แก่ facebook และ line ซึ่งจะช่วยทำให้การติดต่อสื่อสารภายในศูนย์การเรียนรู้และระหว่างศูนย์การเรียนรู้เป็นไปได้อย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น

ในภาคผนวก เป็นตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ซึ่งได้จากโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ และผลผลิตจากจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในระหว่างวันที่ ๔–๖ กันยายน ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นโครงการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ผู้บริหารและคณะครู จากโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ จำนวน ๖๘ โรงเรียนเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าว ซึ่งสื่อการเรียนรู้อาจยังมีจำนวนและสาระไม่สมบูรณ์ตามข้อเสนอการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่นำเสนอในตอนที่ ๒ ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ ควรจะได้นำไปพิจารณา และดำเนินการต่อไป

ตอนที่ ๔
การสร้างความยั่งยืน และความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้

จากแนวคิด “โรงเรียน คือ ศูนย์การเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้ คือ โรงเรียน” ซึ่งหมายความว่า โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ กับศูนย์การเรียนรู้ คือ สิ่ง หรือสถานที่เดียวกัน ดังนั้น ความยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้ก็ควรจะหมายถึงความยั่งยืนของโครงการตามพระราชดำริฯ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียน สพฐ. ที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริฯ นั้นด้วย เช่นเดียวกับความยั่งยืนของการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ ความยั่งยืนของโครงการตามพระราชดำริฯ นั่นเอง

ดังนั้น ความยั่งยืนและความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากความยั่งยืนและความก้าวหน้าของโครงการตามพระราชดำริฯ และของโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการตามพระราชดำริฯ นั้น เมื่อพิจารณาเฉพาะความยั่งยืนและความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้ จึงมีหลายสิ่งหลายอย่างที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการ ดังนี้

๑. การสร้างความยั่งยืน

วิธีการสร้างความยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนัก โดยโรงเรียนควรจะพิจารณาให้ความสำคัญและดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

๑) ความสม่ำเสมอ

โรงเรียนควรทำให้กิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ทำเป็นประจำ อาจจะเป็นทุกเดือน ทุกภาคเรียน หรือทุกปีการศึกษา มีกำหนดการ พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้ทั่วกันว่าจะทำกิจกรรมใด สำหรับใคร เมื่อใด บ่อยแค่ไหน การรู้กำหนดเวลาจะเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นการรอคอยและความคาดหวังของทุกฝ่าย

๒) ความเป็นเจ้าของ

โรงเรียนควรส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันได้แก่ บุคลากรในโรงเรียน คนในชุมชนและภาคีเครือข่าย รู้สึกว่าตนเองมีส่วนเป็นเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ การสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของอาจจะทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น ให้มีส่วนในการให้ความเห็นหรือให้คำปรึกษา มีส่วนในการทำงาน มีส่วนในการตัดสินใจ หรือการสร้างความรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับจากโรงเรียนเป็นต้น

๓) การทำงานแบบเครือข่าย

โรงเรียนสร้างเครือข่ายหรือพันธมิตรการทำงานโดยเริ่มจากการผูกใจเครือข่ายให้มาร่วมงานกับโรงเรียนอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ สิ่งที่ผูกใจเครือข่ายได้ดีคือ การเปิดโอกาสให้ได้เข้าร่วมงานตั้งแต่ต้น รวมทั้งแสดงความตั้งใจทำงานให้ประจักษ์ โรงเรียนจะประสบความสำเร็จในด้านการสร้างเครือข่ายถ้าให้เครือข่ายได้ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน ร่วมติดตามผลและแก้ปัญหาและท้ายสุดคือ ร่วมฉลองความสำเร็จ

๔) การรับรู้ประโยชน์

โรงเรียนทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นประโยชน์ของการมีศูนย์การเรียนรู้ วิธีการที่ทำให้ชุมชนเห็นประโยชน์ได้เร็วมากวิธีหนึ่งที่โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ หลายแห่งปฏิบัติและประสบความสำเร็จมาก คือ เริ่มต้นด้วยการทำงานกับนักเรียน เช่น การให้นักเรียนเรียนรู้วิธีการเลี้ยงไก่งวงที่โรงเรียน ต่อจากนั้น โรงเรียนจึงมอบไก่งวงจำนวนหนึ่งให้นักเรียนไปเลี้ยงที่บ้าน โดยมีเงื่อนไขว่าเมื่อสามารถเพิ่มจำนวนไก่งวงได้ก็จะนำกลับมาคืนโรงเรียนจำนวนหนึ่ง ผู้ปกครองซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร พอจะมีความรู้หรือประสบการณ์มาบ้างแล้ว ก็ต้องช่วยบุตรหลานของตนเลี้ยงไก่งวงที่ได้มา เมื่อผู้ปกครองสังเกตว่าการทำเช่นนี้มีผลดี คือ เด็กๆ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความรับผิดชอบ สนใจงานเกษตรที่เป็นงานหลักของครอบครัว

มีความรู้ในการเลี้ยงสัตว์ที่อาจจะเป็นอาชีพในอนาคต และเมื่อสามารถเพิ่มจำนวนไก่งวงพร้อมทั้งมีรายได้จากการขายไก่งวงก็จะบอกต่อๆ กันแก่เพื่อนบ้านและชุมชนในที่สุด

๕) การทำงานอย่างเป็นระบบ

โรงเรียนต้องวางระบบการทำงานอย่างดีเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาทำงานด้วยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนและของทุกคน ทำให้สามารถทำงานได้ราบรื่น ไม่มีอุปสรรคหรือความขัดแย้ง เนื่องจากทุกคนรู้ว่าตนเองควรจะต้องทำอะไร ในเวลาใด ต้องเตรียมตัวอย่างไร และผลที่จะได้เป็นลักษณะใด

๖) การสร้างกำลังใจจากความสำเร็จ

โรงเรียนทำให้ทุกฝ่ายมองเห็นความสำเร็จและแนวโน้มของพัฒนาการ วิธีการที่ทำได้อย่างหนึ่งคือ ในระยะต้นของการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ ผู้บริหารควรพิจารณาเลือกกิจกรรมที่มีโอกาสของความสำเร็จสูงมาดำเนินการก่อน เพื่อทำให้ผู้ร่วมงานเกิดกำลังใจในการทำกิจกรรมต่อๆ ไป

๗) การสร้างทายาท

โรงเรียนส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้และทักษะระหว่างผู้ร่วมงานของศูนย์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดคนเก่งหลายๆ คน การถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันนี้มีประโยชน์หลายประการ เช่น เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับความรู้ การสนับสนุนให้ผู้มีความรู้ได้สร้างความรู้ของตนให้แน่นและแม่นยำขึ้น และทำให้งานไม่สะดุดเมื่อขาดสมาชิกคนใดคนหนึ่งไป

๘) การจัดการความรู้

โรงเรียนใช้เครื่องมือการจัดการความรู้ในการปฏิบัติงานของศูนย์การเรียนรู้ กล่าวคือ มีการบันทึกความรู้ ระบุผู้รู้ และนำความรู้ไปต่อยอด การบันทึกความรู้ช่วยทำให้มีการจัดเก็บความรู้ฝังลึกที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติ การจัดระบบความรู้ และพัฒนาความรู้ฝังลึกเป็นความรู้แจ้งชัด การระบุผู้รู้ ทำให้เจ้าของความรู้มีความภาคภูมิใจและมั่นใจในตนเอง ส่วนการต่อยอดความรู้ ทำให้เกิดการสร้างเกลียวความรู้ต่อเนื่องสู่ระดับที่สูงขึ้น

๒. การสร้างความก้าวหน้า

โรงเรียนสามารถพัฒนาความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้ด้วยการดำเนินงานในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้ โดยที่น้ำหนักของการปฏิบัติในแต่ละเรื่องอาจจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของโรงเรียน แต่จะต้องตระหนักว่า แต่ละวิธีการที่เสนอนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระ หากแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การดำเนินวิธีการหนึ่งอาจจะเป็นตัวเร่งให้เกิดอีกปัจจัยหนึ่งหรือสองปัจจัย หรืออาจจะเกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกันได้ ปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้มีดังนี้

๑) การบูรณาการ ๓ มิติ

การบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้โดยการบูรณาการ หมายถึง การบูรณาการอย่างสมบูรณ์ใน ๓ มิติ ซึ่งได้แก่ มิติพันธกิจ มิติคุณลักษณะ และมิติบุคลากร

มิติพันธกิจ หมายถึง การที่ศูนย์การเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ต้องหาทางหลอมรวมให้ภาระหน้าที่ต่างๆ เป็นเนื้อเดียวกัน ไม่แยกทำงานเป็นส่วนๆ ซึ่งควรจะทำตั้งแต่การเริ่มวางแผนการทำงาน สิ่งที่อยู่ในมิติพันธกิจของโรงเรียน ได้แก่ การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริฯ การปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการศึกษาซึ่งครอบคลุมการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน (ภาคผนวก ๑)

มิติคุณลักษณะ หมายถึง คุณลักษณะอันเป็นเป้าหมายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคุณลักษณะที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โครงการตามพระราชดำริฯ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต้องการให้เกิดขึ้นในนักเรียน จึงต้องมีการสำรวจว่าจะต้องสร้างคุณลักษณะใดบ้าง โดยพิจารณาจากมิติแรกบวกกับสภาพจริง เนื่องจากนักเรียนในแต่ละโรงเรียนอาจจะมีจุดแข็งและจุดอ่อนด้านคุณลักษณะไม่เหมือนกันเสียทีเดียว การนำมิตินี้มาพิจารณาจะทำให้มั่นใจได้ว่านักเรียนได้รับการสร้างคุณลักษณะอย่างเหมาะสม ไม่ให้น้ำหนักมากไปอยู่เพียงคุณลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ยิ่งไปกว่านั้น การให้ความสำคัญของการพิจารณาเรื่องนี้อย่างรอบคอบ จะเป็นหลักประกันว่าได้มีการสร้างคุณลักษณะแก่นักเรียนอย่างเพียงพอและมีสมดุล

มิติบุคลากร ในที่นี้หมายถึง บุคลากรภายในโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศขาดแคลนครู และหลายแห่งครูต้องสอนหลายสาระวิชาหรือสอนสาระวิชาที่ไม่ตรงกับความรู้และประสบการณ์ การบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหามีหลายวิธี เช่น (๑) สำรวจและจัดทำภาระหน้าที่ของครูเพื่อการกระจายงานให้มีความทั่วถึงและยุติธรรม (๒) มอบหมายงานโดยยึด

ฐานความสนใจและความสมัครใจ และ (๓) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากคือ ส่งเสริมให้ครูเห็นโอกาสการพัฒนาแนวทางความก้าวหน้าของตนเองจากการรับภาระงานนั้นๆ เช่น การทำผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะ

๒) การใช้ประโยชน์เครือข่ายเสมือน

การพัฒนาและบริหารจัดการเครือข่ายเสมือนของศูนย์การเรียนรู้ที่รวบรวมเว็บไซต์ของศูนย์การเรียนรู้แต่ละโรงเรียนที่พร้อมจะเป็นสมาชิกของเครือข่าย ที่มีการบริหารทั้งระดับเครือข่ายใหญ่และเครือข่ายย่อย โดยการออกแบบและสร้างเมนูร่วมกัน เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การติดตามความก้าวหน้า และการประชาสัมพันธ์ สิ่งสำคัญคือการส่งเสริมให้มีแรงจูงใจในการบริหารเว็บไซต์ของตนเองให้เป็นที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดการประกวดในประเด็นต่างๆ เช่น จำนวนผู้เข้าชมเว็บไซต์ จำนวนบทความที่ลง มีการจัดรางวัลหรือประกาศนียบัตรให้เว็บไซต์ของโรงเรียนที่ทำได้ดี เว็บไซต์นี้สามารถทำหน้าที่เป็นเวทีสำหรับการนำเสนอผลงานทางวิชาการด้วย

๓) การพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้

การพัฒนาสื่อของศูนย์การเรียนรู้อาจทำได้โดยการเพิ่มปริมาณและคุณภาพของสื่อที่ใช้ เนื่องจากความน่าสนใจของกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้อีกส่วนหนึ่ง จากการที่มีสื่ออย่างหลากหลายสามารถใช้ประโยชน์ทั้งในการจัดกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้สื่อที่มีคุณภาพมีประโยชน์มากในกิจกรรมการศึกษาดูงาน เนื่องจากช่วยให้ผู้มาศึกษาดูงานเข้าใจการทำงานของศูนย์การเรียนรู้ได้ในระยะเวลาอันสั้น การเพิ่มปริมาณและคุณภาพสื่ออาจทำได้อีกหลายวิธี เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในภาคีเครือข่ายและในเว็บไซต์ การได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้เข้ามาใช้บริการของศูนย์การเรียนรู้ การปรึกษาผู้รู้เกี่ยวกับการผลิตสื่อ เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ อาจจะใช้วิธีการทำงานร่วมกัน ช่วยกันคิด ออกแบบสื่อในลักษณะกลางๆ แล้วแต่ละโรงเรียนนำไปปรับให้เหมาะสมกับขอบข่ายงานและบริบทของตนเอง เป็นการประหยัดกำลังคนและเวลาได้

แหล่งเรียนรู้ ถือเป็นสื่อการเรียนรู้สำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนและความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน มีทั้งแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ของภูมิปัญญา หรือเป็นศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนจะต้องเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและเข้าไปร่วมพัฒนาให้ยั่งยืน

๔) การขยายงาน

การขยายขอบข่ายงานของศูนย์การเรียนรู้อาจทำได้ในรูปแบบการขยายงานภายใน เช่น การเพิ่มจำนวนกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ และการขยายงานภายนอก เช่น การขยายกิจกรรมโครงการตามพระราชดำริฯ ไปยังชุมชุนและโรงเรียนอื่นๆ และการขยายหรือเชื่อมโยงเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนหรือองค์กรในพื้นที่กับของศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียน

ในการขยายงานภายใน กิจกรรมที่นำมาดำเนินการอาจจะเป็นงานที่ไม่แสวงหากำไร แต่ในความเป็นจริงแล้ว การสอนให้นักเรียนรู้จักวิธีการทำงานเชิงพาณิชย์เป็นการฝึกทักษะเพื่ออนาคตของนักเรียน และที่สำคัญยิ่งคือ การสอนให้นักเรียนรู้จักค่าของเงิน โรงเรียนหลายแห่งแม้จะยังไม่ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ แต่ก็ได้คิดขยายขอบข่ายงานของตนเองไว้แล้ว เช่น การขยายกิจกรรมส่งเสริมสหกรณ์ของโรงเรียนซึ่งมีรายได้จากเงินฝากของสมาชิก และร้านค้าสหกรณ์ ตัวอย่างที่ดีมากของโรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี จังหวัดนครนายก ได้นำแนวคิดการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) เข้ามา โดยการส่งเสริมให้นักเรียนวางแผนค้าขายเล็กๆ ของตนเองเป็นกลุ่ม หรือการนำเสนอแผนการทำงานกับคณะกรรมการสหกรณ์ และตอบคำถามข้อสงสัยต่างๆ ว่าโครงการมีความเป็นไปได้สูงที่จะไม่ขาดทุน ถ้าผ่านความเห็นชอบก็จะสามารถกู้ยืมเงินไปดำเนินกิจการของตนเองได้ และเมื่อได้กำไรก็นำกลับมาคืน กิจกรรมลักษณะนี้เป็นประโยชน์มาก เพราะนอกจากสามารถขยายขอบข่ายงานของสหกรณ์แล้ว ยังสามารถบูรณาการได้กับหลายสาระวิชา รวมทั้งเป็นวิธีการที่ดีมากในการสอนทักษะชีวิตและอาชีพในอนาคตของนักเรียน

อีกตัวอย่างหนึ่งของการขยายขอบข่ายงานของศูนย์การเรียนรู้ เป็นการชี้แนะของวิทยากรจาก“ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา (CCDKM) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช” ที่เสนอว่าที่ตั้งของโรงเรียนบางแห่งที่มีพื้นที่เหมาะสมสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และอาจจะจัดเป็นที่พักให้เช่า (Home Stay) ได้ด้วย บางโรงเรียนอาจเหมาะที่จะจัดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Green Tourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ก็ได้ ทั้งนี้โรงเรียนอาจจะคิดทำเอง หรือร่วมงานกับศูนย์วิจัยนี้จัดทำโครงการการท่องเที่ยว ทั้งเป็นแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งโรงเรียนหลายแห่งมีความสนใจและพร้อมที่จะนำแนวคิดนี้ไปดำเนินการให้เป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ควรตั้งอยู่บนฐานของการสร้างรายได้เชิงพาณิชย์ที่เป็นไปตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วย เช่น จะต้องรู้และควบคุมต้นทุนและกำไรในการดำเนินงาน โดยให้มีความสมดุลระหว่างการทำเพื่อสังคมกับการรบกวนตนเอง ตัวอย่างเช่น การรับคณะผู้ศึกษาดูงาน ควรจัดทำรายการดูงานที่มีความหลากหลาย คิดค่าธรรมเนียมที่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ และระบุในเว็บไซต์หรือเอกสารให้เป็นที่รับรู้ล่วงหน้า แต่สำหรับคณะดูงานที่มีความจำกัดเรื่องงบประมาณ ศูนย์การเรียนรู้อาจจะขอให้ตอบแทนด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาตนเอง คำถามที่เป็นประโยชน์ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ทำอะไรได้ดี มีส่วนใดที่ควรจะปรับให้ดีขึ้น จากคะแนน ๑-๑๐ ผู้ดูงานจะให้คะแนนเท่าไร ถ้าศูนย์การเรียนรู้จะทำให้ได้คะแนน ๑๐ จะต้องทำอะไรบ้าง เป็นต้น

ส่วนการขยายงานภายนอก ดังได้ยกตัวอย่างข้างต้น โรงเรียนควรแน่ใจก่อนดำเนินการว่า ศูนย์การเรียนรู้ของโรงเรียนมีวิธีการดำเนินงานเป็นระบบ และสร้างความพร้อมของโรงเรียนในด้านความตระหนักของบุคลากร พัฒนาหลักสูตรการสอนและการฝึกอบรม พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสื่อที่จะใช้ ที่สำคัญคือจะต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ผลงานของศูนย์การเรียนรู้ออกสู่ภายนอกเป็นประจำ

๕) การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

ผู้บริหารของศูนย์การเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้นและเป็นปัจจุบันเสมอ เนื่องจากวิทยาการและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในอดีต การพัฒนาบุคลากรหมายถึง การส่งบุคลากรไปร่วมอบรมที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น ทำให้ครูต้องหยุดสอน ซึ่งสร้างปัญหาต่อโรงเรียนที่มีครูจำนวนน้อย และเป็นผลสืบเนื่องให้ครูในโรงเรียนขนาดเล็กขาดโอกาสการพัฒนาตน แต่ในปัจจุบัน เทคโนโลยีช่วยให้ครูเรียนรู้ได้ในเวลาว่าง เรียนได้มากเท่าที่ต้องการ และสามารถเลือกเรียนเฉพาะในสิ่งที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น ในปัจจุบัน เมื่อมีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ออกมาทำให้เรื่องและภาพที่อยู่ในอินเทอร์เน็ตมีลิขสิทธิ์ บุคลากรจะต้องรู้ว่าแหล่งใดที่สามารถจะเข้าไปใช้เรื่องและภาพโดยไม่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่สนใจเรื่องการศึกษาได้จัดทำเว็บไซต์ให้ความรู้เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาครู เช่น โครงการระบบสื่อสารออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ทางไกลเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) มีคลังเก็บภาพ คลิป แผนภาพ ผังมโนทัศน์ แบบทดสอบ เกมการศึกษา สื่อแอนนิเมชัน e-Book เพื่อใช้ในการศึกษาที่ครูทุกคนสามารถเข้าถึง นำมาปรับปรุง และนำไปใช้งานได้โดยไม่ละเมิดกฎหมายลิขสิทธิ์

องค์กรเอกชน เช่น บริษัทอินเทล จัดทำเว็บไซต์เพื่อส่งเสริมการศึกษาเช่นกัน ในโครงการ Intel Teach มีการสอนทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ไปบูรณาการกับการเรียนการสอนในหลักสูตร ครูและผู้สนใจทั่วไปสามารถจะเข้าไปลงทะเบียนเรียนรู้ออนไลน์ได้โดยไม่เสียเงิน หัวข้อการอบรมที่น่าสนใจ เช่น การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน การวัดประเมินผลสำหรับห้องเรียนแห่งศตวรรษที่ ๒๑ การคิดเชิงวิพากษ์จากข้อมูล ภาวะผู้นำทางการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นต้น ที่น่าสนใจมากสำหรับครูคือมีการประกวดแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นระยะๆ หรือเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น EDUZONES ที่มีบทความการศึกษา เกร็ดความรู้ ข่าวสารการศึกษา รวมทั้งแบบทดสอบต่างๆ

โดยสรุป ปัจจัยหลักที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้แสดงได้ดังแผนภาพ ๓ ดังนี้

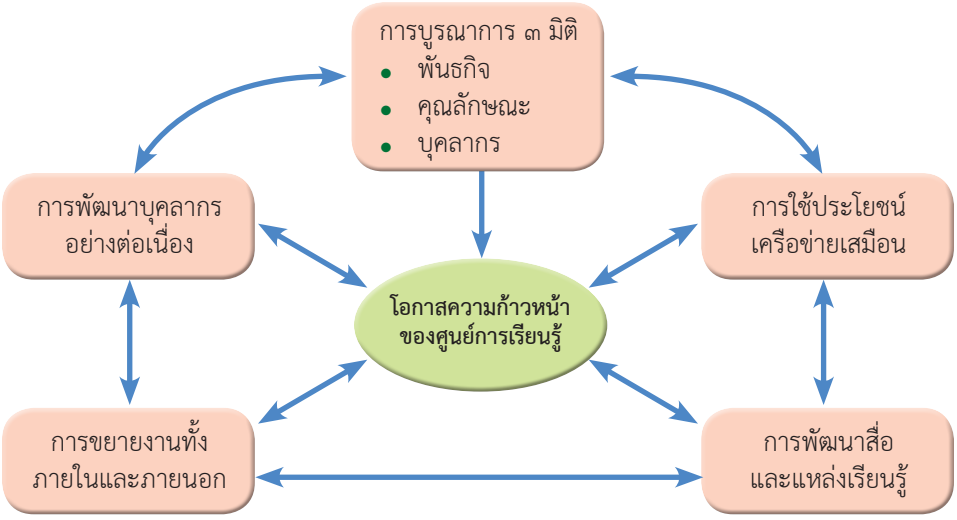

แผนภาพ ๓ วิธีการสร้างความก้าวหน้าของศูนย์การเรียนรู้

ในแผนภาพ ๓ ลูกศรแสดงว่าแต่ละปัจจัยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ศูนย์การเรียนรู้ไม่ควรเลือกทำเพียงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่านั้น เช่น หากศูนย์การเรียนรู้ต้องการริเริ่มขยายขอบข่ายงาน สิ่งที่ต้องตามมา คือ การพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาสื่อ หรือถ้าหากศูนย์ฯ ต้องการเน้นความสำคัญของการพัฒนาสื่อ ก็ต้องศึกษาตัวอย่างจากเว็บไซต์เครือข่ายเสมือนเป็นต้น

บรรณานุกรม

คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๕๘) **แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการในสถานศึกษา.**

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช ธรรมปิยา (๒๕๕๗) **ตามรอยพ่อ ชีวิตที่พอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ.

บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ (๒๕๕๔) **ข้อกำหนดการพัฒนาสื่อดิจิทัลที่มีคุณภาพ.** ปทุมธานี: ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

บุญเลิศ อรุณพิบูลย์ และบุญเกียรติ เจตจำนงนุช (๒๕๕๖) **คู่มือการเตรียมสื่อดิจิทัลที่มีคุณภาพ.** ปทุมธานี: ฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

รายงาน โครงการความฉลาดทางสุขภาวะของเด็ก เยาวชน และครอบครัว (๒๕๕๗) **การเรียนรู้ของนักเรียนและครูสู่ความฉลาดทางสุขภาวะในศตวรรษที่ ๒๑.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาไทยและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

รายงานโครงการประสานพลังปัญญาเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (๒๕๕๓) **คู่มือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาไทยและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (๒๕๕๑) **เอกสารแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๙**

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน **แนวทางการจัดการเรียนรู้บูรณาการแบบครบวงจร.**

Bryson, J. and Alston, F. (2011). Creating Your Strategic Plan. San Francisco: Wiley & Sons.

Drake, S. (2007). Creating Standard-Based Integrated Curriculum. California: Corwin.

Epstein, J. (2009). School, Family, and Community Partnership. California: Corwin

Hora, M. and Millar S. (2011). Education Partnership. Virginia: Stylus.

Morrill, R. (2007). Strategic Leadership. New York: American Council on Education and Roman & Littlefield.

UNESCO (2008). Community Learning Centres: Country Reports from Asia. Bangkok: UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau of Education.

ภาคผนวก ๑

การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมาย คุณลักษณะ และสมรรถนะของนักเรียนฯ

เพื่อให้การทำงานประสบความสำเร็จ ศูนย์การเรียนรู้ควรพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมาย คุณลักษณะ และสมรรถนะของนักเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร (กพด.) และที่คาดหมายให้เกิดขึ้นตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกระทรวงศึกษาธิการ

เป้าหมาย คุณลักษณะ และสมรรถนะตามหลักสูตรแกนกลาง	เป้าหมาย คุณลักษณะ และสมรรถนะ ตาม กพด.	เป้าหมาย คุณลักษณะ และสมรรถนะ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
เป้าหมาย ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ **คุณลักษณะ** ๑. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ๒. ซื่อสัตย์ ๓. มีวินัย ๔. ใฝ่เรียนรู้ ๕. อยู่อย่างพอเพียง ๖. มุ่งมั่นในการทำงาน ๗. รักความเป็นไทย ๘. มีจิตสาธารณะ **สมรรถนะ** • ความสามารถในการสื่อสาร • ความสามารถในการคิด • ความสามารถในการแก้ปัญหา • ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต (การดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานร่วมกับผู้อื่น การจัดการความขัดแย้ง การปรับตัว การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง) • ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	**เป้าหมาย** เด็กและเยาวชนมีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง ใฝ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน มีความรู้และทักษะทางวิชาการและการอาชีพ เพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติได้ **คุณลักษณะ** • ความขยัน • ความอดทน • การอดออม • ความซื่อสัตย์ • ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ **สมรรถนะ** • มีทักษะในการทำงาน • มีความสามารถคิดวิเคราะห์ • รู้จักแก้ปัญหา • ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	**เป้าหมาย** • รู้จักใช้ชีวิตที่พอเพียง • เห็นคุณค่าของทรัพยากร • อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน • รักษ์สิ่งแวดล้อม • เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยมเอกลักษณ์ไทย **คุณลักษณะการอยู่อย่างพอเพียง** ๑. ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุ มีผล รอบคอบ มีคุณธรรม • ใช้สิ่งของและเวลาของตนอย่างประหยัด คุ้มค่า เก็บรักษาและดูแล • ใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างประหยัด คุ้มค่า เก็บรักษาและดูแล • ปฏิบัติตนรอบคอบ มีเหตุผล • ไม่เอาเปรียบ ๒. มีภูมิคุ้มกัน อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข • วางแผนบนรากฐานของความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร • รู้เท่าทัน โดยมีการป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ภาคผนวก ๒

ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้

ตัวอย่างสื่อเทคโนโลยี

เช่น เว็บไซต์กลางของกลุ่มโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ, e-book, VDO

https://smartlearncenter.wix.com/ls-opensource

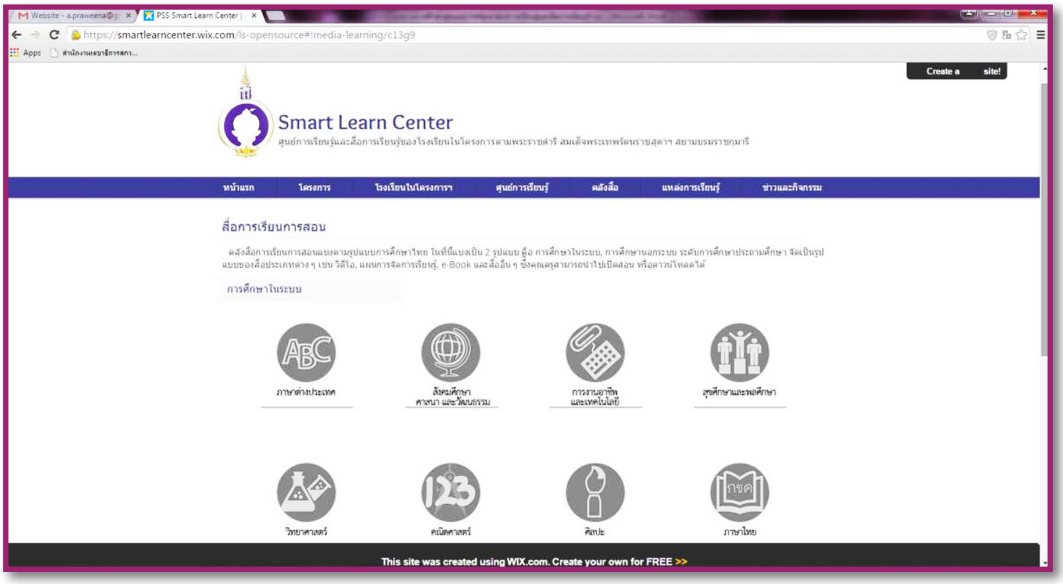

ที่มา: ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา มสธ.

ตัวอย่างสื่อ e-book หนังสืออิเล็กทรอนิกส์การเลี้ยงเป็ดเทศ : โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี

ตัวอย่างสื่อวีดิทัศน์การเลี้ยงไก่ไข่แบบปล่อย : โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่กลองคี

ตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์:

แผ่นป้าย โปสเตอร์ แสดงชื่อและข้อมูลของฐานกิจกรรม

ที่มา: โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี

ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ในห้องเรียน สถานที่ และห้องบริการของห้องเรียน

ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ในห้องบริการของโรงเรียน เช่น ห้องสมุด

ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ในสถานที่ต่างๆ ของโรงเรียน เช่น โปสเตอร์ในโรงอาหาร แนวทางได้ผลิตผลมาปรุงอาหาร คุณค่าของอาหาร ระเบียบและข้อปฏิบัติของครูและนักเรียน

ตัวอย่างสื่อแผนภูมิ แผ่นป้าย แสดงกิจกรรม ในห้องหรือสถานที่บรรยาย

ที่มา: โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านถ้ำหิน

ที่มา: โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี

ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ในสถานที่ต่างๆ เช่น แผ่นป้ายห้องสุขา ห้องออกกำลังกาย หรือโปสเตอร์บอกแนวปฏิบัติ ข้อมูลสุขภาพอนามัย

ตัวอย่างแผ่นพับให้ความรู้ แนวคิด หลักการ แนวการบริหารจัดการของศูนย์การเรียนรู้ แผ่นพับกิจกรรม กระบวนการจัดและดำเนินการ เช่น การจัดสหกรณ์โรงเรียน การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลผลิต กำไร ขาดทุน ตัวอย่างแผนการเรียนรู้ โปรแกรมการปฏิบัติของครู นักเรียน การจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนและภาคปฏิบัติ หรือบูรณาการกิจกรรมฐานกิจกรรม

ที่มา: โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม

ตัวอย่างแผ่นพับความรู้

ที่มา: จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนในโครงการตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

ตัวอย่างแผ่นพับประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริฯ

โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเต็ม

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านถ้ำหิน

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนคือกนิสไทย

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่กลองคี

โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง

โรงเรียนบ้านเปล

โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายบ้านสวนเพชร

https://smartlearncenter.wordpress.com

ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เป้าหมาย

เป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมในโรงเรียนตามโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่นักเรียน ชุมชนและผู้สนใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อถ่ายทอดกิจกรรมของโรงเรียน ตามโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
3. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ สาธิตและฝึกปฏิบัติด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านอาชีพ สำหรับนักเรียน ชุมชนและผู้สนใจ

กิจกรรม

1. จัดทำเอกสารผลการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (จัดทำมุม/นิทรรศการ/ประวัติ/ผลการดำเนินงานโรงเรียน/กิจกรรมเทิดพระเกียรติ)
2. ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเสริมสร้างความรู้ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

3. พัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน ด้านการศึกษา ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม ด้านอาชีพ เพื่อใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ชุมชนและผู้สนใจ

ด้านการศึกษา
- ห้องเรียน BBL
- ห้องเรียนคุณภาพ
- ห้องเรียนพิเศษ

ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและโภชนาการ
- ห้องพยาบาล
- การควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน
- ที่ประกอบอาหาร

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ฝายชะลอน้ำ
- การคัดแยกขยะ
- การปลูกป่า
- การทำน้ำหมักชีวภาพ
- การปลูกหญ้าแฝก

ด้านวัฒนธรรม
- วัฒนธรรมท้องถิ่น
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านอาชีพ

ด้านเกษตรกรรม
- ด้านปศุสัตว์
- ด้านประมง

การแปรรูปและการถนอมอาหาร
- วัฒนธรรมท้องถิ่น
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านหัตถกรรม

การประดิษฐ์วัสดุธรรมชาติเป็นของใช้ การจักสานไม้ไผ่ การแปรรูปผ้าทอเป็นของใช้ การนวดแผนไทย การประดิษฐ์ดอกไม้จันท์ การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทอผ้า (ผ้าทอกะเหรี่ยง) การทำผ้าบาติก การจักสานใบสาน การปักผ้าคลุม (มุสลิม)

ด้านงานช่าง

ช่างซ่อมรถมอเตอร์ไซค์ ช่างตัดผม ช่างปูน ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อม ช่างไม้ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ขนาดเล็ก

4. จัดทำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำเอกสาร ทำทะเบียนคุม (สืบสานโดยใช้วิทยากรในท้องถิ่นถ่ายทอดให้กับนักเรียน/นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ เช่น การแต่งกาย การละเล่นท้องถิ่น การแสดงชนเผ่า)

วิธีการดำเนิน

1. ประชุมข้าราชการครูและบุคลากรในโรงเรียน คณะกรรมการทางการศึกษาของโรงเรียน เรื่องการจัดศูนย์การเรียนรู้ภายในโรงเรียน
2. แต่งตั้งคณะทำงาน
3. วางแผนการรวบรวมข้อมูล
4. สำรวจความคิดเห็น ความต้องการ ข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
5. วิเคราะห์ข้อมูล
6. จัดทำแผนของโรงเรียน
   - แผนกลยุทธ์
   - แผนพัฒนาระยะสั้น (แผนปฏิบัติการประจำปี)
   - แผนพัฒนาระยะยาว (3 – 5 ปี)
7. นิเทศ กำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงาน
8. รายงานผลการดำเนินงาน
9. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้

ประเภทสื่อประชาสัมพันธ์ประจำศูนย์

- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (VDO Facebook CD e-Book PowerPoint PDF ฯลฯ)
- สื่อสิ่งพิมพ์ (ไวนิลความรู้ แผ่นพับความรู้กิจกรรม ใบความรู้ หนังสือคู่มือ หนังสือวารสาร ป้ายความรู้กิจกรรม แผนการสอน หลักสูตรท้องถิ่น เอกสารแหล่งเรียนรู้
- สื่อของจริง
- ป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้
- สื่อบุคคล เช่น ครู บุคลากร ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

สื่อบุคคล:

ครู นักเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่มา: โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนค็อกนิสไทย โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านสวนเพชร โรงเรียนบ้านเปล

สื่อท้องถิ่น:

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

ที่มา: โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านถ้ำหิน โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง

สื่อกิจกรรม:

ฐานกิจกรรม ของจริง สื่อนิทรรศการ โครงงาน ผลงานนักเรียน

ที่มา: โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแม่กลองคี โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง

ที่มา: โรงเรียนบ้านเปล
โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนค็อกนิสไทย

ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ในพื้นที่ จัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น แผ่นป้ายชื่อต้นไม้ สถานที่ และข้อแนะนำต่างๆ การจัดไม้ดอกและไม้ประดับในที่ที่เหมาะสม

ที่มา: โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านถ้ำหิน

ภาคผนวก ๓

แหล่งข้อมูลและสารสนเทศสำหรับศูนย์การเรียนรู้

http://www.openclipart.org

http://www.public-domain-photos.com

http://www.publicdomainpictures.net

http://search.creativecommons.org

http://oer.learn.in.th โครงการระบบสื่อสารออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ทางไกลเฉลิมพระเกียรติ (ภาพ บทเรียน และ flash animation สำหรับ e-Book)

https//witsanook.wordpress.com (โปสเตอร์ด้านวิทยาศาสตร์)

http://thailibrary.in.th

http://www.teachtothefuture.com (การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน การประเมินแบบรูบริก

การทำงานแบบมีส่วนร่วม ความร่วมมือ การรับฟังผู้อื่น อภิปัญญา การแก้ปัญหา)

https://www.eduzones.com (บทความ ข่าวสาร แบบทดสอบ)

www.sufschool.net แนวทางการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาคผนวก ๔

คำสั่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ที่ ๗๓ / ๒๕๕๘

เรื่อง การแต่งตั้งคณะทำงานศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตามที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ดำเนินโครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และรูปแบบสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับเผยแพร่และขยายผลไปสู่โรงเรียนและชุมชนอื่นต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล อาศัยอำนาจตามมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และรูปแบบสื่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้

๑.	ว่าที่ร้อยตรี กิตติ ขันธมิตร	ที่ปรึกษา
๒.	เลขาธิการสภาการศึกษา	ประธานคณะทำงาน
๓.	นายสุวัฒน์ เงินฉ่ำ	รองประธานคณะทำงาน
๔.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์เลขา ปิยะอัจฉริยะ	รองประธานคณะทำงาน
๕.	นายปราโมทย์ โชติมงคล	คณะทำงาน
๖.	นางสาวปรียานุช ธรรมปิยา	คณะทำงาน
๗.	รองศาสตราจารย์กมลรัฐ อินทรทัศน์	คณะทำงาน
๘.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ ไพฑูรย์พงษ์	คณะทำงาน
๙.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุมพล พูลภัทรชีวิน	คณะทำงาน
๑๐.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชีรา มะหิเมือง	คณะทำงาน
๑๑.	ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน	คณะทำงาน
๑๒.	นายตรีวิทย์ วินิชสำเภาทิพย์	คณะทำงาน
๑๓.	นางบุณฑริกา สงวนศิษย์	คณะทำงาน
๑๔.	นายเสกสรร สิทธาคม	คณะทำงาน

/ ๑๕. ผู้อำนวยการ ...

(๒)

๑๕. ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๖. นายรวิช ตาแก้ว	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗. นางประวีณา อัสโย	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๘. นางสาวสุภาพร เข่งสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

โดยให้คณะทำงานฯ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และสื่อต้นแบบการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

(นางสุทธศรี วงษ์สมาน)
เลขาธิการสภาการศึกษา

ภาคผนวก ๕

รายชื่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

ที่	ร.ร.ตชด.นำร่อง ๔ แห่ง	สังกัด	หมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	รหัส ปณ.
๑.	บ้านถ้ำหิน	กก.ตชด.๑๓	ถ้ำหิน	สวนผึ้ง	สวนผึ้ง	ราชบุรี	๗๐๑๘๐
๒.	ค็อกนิสไทย	กก.ตชด.๒๓	พรหมศรีธาตุ	แมดนาท่ม	โคกศรีสุพรรณ	สกลนคร	๔๗๒๘๐
๓.	แม่กลองคี	กก.ตชด.๓๔	แม่กลองคี	โมโกร	อุ้มผาง	ตาก	๖๓๑๗๐
๔.	บ้านสวนเพชร	กก.ตชด.๔๑	คลองกลาง	ละแม	ละแม	ชุมพร	๘๖๑๗๐
ที่	**ร.ร.ระยะขยายผล**	**สังกัด**	**หมู่บ้าน**	**ตำบล**	**อำเภอ**	**จังหวัด**	**รหัส ปณ.**
๑.	บ้านน้ำแดง	กก.ตชด.๑๑	น้ำแดง	บางชัน	ขลุง	จันทบุรี	๒๒๑๑๐
๒.	บ้านเขาฉลาด	กก.ตชด.๑๑	เขาฉลาด	เทพนิมิตร	เขาสมิง	ตราด	๒๓๑๕๐
๓.	บ้านน้ำอ้อม	กก.ตชด.๑๒	น้ำอ้อม	เขาสามสิบ	เขาฉกรรจ์	สระแก้ว	๒๗๐๐๐
๔.	บ้านนาอิสาน	กก.ตชด.๑๒	นาอิสาน	ท่ากระดาน	สนามชัยเขต	ฉะเชิงเทรา	๒๔๑๖๐
๕.	บ้านเรดาร์	กก.ตชด.๑๓	เรดาร์	ปรังเผล	สังขละบุรี	กาญจนบุรี	๗๑๒๔๐
๖.	ตะโกปิดทอง	กก.ตชด.๑๓	ตะโกบน	สวนผึ้ง	สวนผึ้ง	ราชบุรี	๗๐๑๘๐
๗.	นเรศวรบ้านห้วยโสก	กก.ตชด.๑๔	ปางไม้	ป่าเด็ง	แก่งกระจาน	เพชรบุรี	๗๖๑๗๐
๘.	บ้านศรีสวัสดิ์	กก.ตชด.๒๒	ศรีสวัสดิ์	ศรีแก้ว	เลิงนกทา	ยโสธร	๓๕๑๒๐
๙.	บ้านคำสะอาด	กก.ตชด.๒๒	คำสะอาด	ยางใหญ่	น้ำยืน	อุบลราชธานี	๓๔๒๖๐
๑๐.	บ้านห้วยฆ้อง	กก.ตชด.๒๒	ห้วยฆ้อง	ป่าก่อ	ชานุมาน	อำนาจเจริญ	๓๗๒๑๐
๑๑.	บ้านหนองใหญ่	กก.ตชด.๒๒	หน่องโปร่งใหญ่	รุง	กันทรลักษณ์	ศรีสะเกษ	๓๓๑๑๐
๑๒.	ชูทิศ	กก.ตชด.๒๓	น้อยลวงมอง	หนองทา	ท่าอุเทน	นครพนม	๔๘๑๒๐
๑๓.	บ้านนาแวง	กก.ตชด.๒๔	นาแวง	นาสวรรค์	เมือง	บึงกาฬ	๓๘๐๐๐
๑๔.	บ้านนาชมพู	กก.ตชด.๒๔	นาชมพู	บ้านก้อง	นายูง	อุดรฯ	๔๑๓๘๐
๑๕.	บ้านห้วยเป้า	กก.ตชด.๒๔	ห้วยเป้า	ปากชม	ปากชม	เลย	๔๒๑๕๐
๑๖.	ยอดโพธิ์ทอง ๑	กก.ตชด.๓๑	ภูต่าง	บ่อเบี้ย	บ้านโคก	อุตรดิตถ์	๕๓๑๘๐
๑๗.	บ้านโป่งตะแบก	กก.ตชด.๓๑	โป่งตะแบก	พุทธบาท	ชนแดน	เพชรบูรณ์	๖๗๑๕๐
๑๘.	บำรุงที่ ๑๑๒	กก.ตชด.๓๒	โป่งไฮ	แม่สลองใน	แม่ฟ้าหลวง	เชียงราย	๕๗๑๑๐
๑๙.	สังวาลวิทย์ ๘	กก.ตชด.๓๒	จะลอ	แม่ฟ้าหลวง	แม่ฟ้าหลวง	เชียงราย	๕๗๒๔๐
๒๐.	รางวัลอินทิรา คานธี	กก.ตชด.๓๓	พะกะเซ	แม่ตื่น	อมก๋อย	เชียงใหม่	๕๐๓๑๐
๒๑.	ชมรมอนุรักษ์พุทธศิลป์ไทยอนุสรณ	กก.ตชด.๓๓	แสนคำลือ	ถ้าลอด	ปางมะผ้า	แม่ฮ่องสอน	๕๘๑๕๐
๒๒.	เทคนิคอาสา๑	กก.ตชด.๓๔	ปะน้อบปู	มาอุสุ	ท่าสองยาง	ตาก	๖๓๑๕๐
๒๓.	จุฬา-ธรรมศาสตร์๓	กก.ตชด.๓๔	แม่ออกฮู	แม่หละ	ท่าสองยาง	ตาก	๖๓๑๕๐
๒๔.	บ้านสันตินิมิต	กก.ตชด.๔๑	สันตินิมิต	รับร่อ	ท่าแซะ	ชุมพร	๘๖๑๙๐
๒๕.	บ้านห้วยเหมือง	กก.ตชด.๔๑	ห้วยเหมือง	นาชา	หลังสวน	ชุมพร	๘๖๑๑๐
๒๖.	เทคนิคมีนบุรีอนุสรณ์	กก.ตชด.๔๑	บางเตา	บางสวรรค์	พระแสง	สุราษฎร์	๘๔๒๑๐
๒๗.	บ้านหาดทราย	กก.ตชด.๔๓	หาดทราย	ธารคีรี	สะบ้าย้อย	สงขลา	๙๐๒๑๐
๒๘.	สันติราษฎร์	กก.ตชด.๔๓	เจ้าพระ	ปะเหลียน	ปะเหลียน	ตรัง	๙๒๑๘๐
๒๙.	บ้านตืองอช่างกลปทุมวัน	กก.ตชด.๔๔	ตืองอ	ศรีบรรพต	ศรีสาคร	นราธิวาส	๙๖๒๑๐
๓๐.	เฉลิมพระเกียรติฯ	กก.ตชด.๔๔	ไบ้	บุดี	เมือง	ยะลา	๙๕๐๐๐

รายชื่อโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ลำดับที่	โรงเรียนนำร่อง สพฐ. ๔ แห่ง	สังกัด
๑.	โรงเรียนบ้านแม่ระเมิง	สพป.ตาก เขต ๒
๒.	โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี	สพป.นครนายก
๓.	โรงเรียนบ้านห้วยกอกหนองเค็ม	สพป.สกลนคร เขต ๑
๔.	โรงเรียนบ้านเปล	สพป.นราธิวาส เขต ๑
ลำดับที่	**โรงเรียนระยะขยายผล ๓๐ แห่ง**	**สังกัด**
๑.	โรงเรียนบ้านนุเซะโปล้	สพป.ตาก เขต ๒
๒.	โรงเรียนบ้านแม่วะหลวง	สพป.ตาก เขต ๒
๓.	โรงเรียนท่านผู้หญิงพรสมกุณฑลจินดา	สพป.ตาก เขต ๒
๔.	โรงเรียนบ้านห้วยฟอง	สพป.น่าน เขต ๒
๕.	โรงเรียนบ้านบ่อหยวก	สพป.น่าน เขต ๒
๖.	โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนศรีสมวงศ์	สพป.เชียงราย เขต ๓
๗.	โรงเรียนล่องแพวิทยา	สพป.แม่ฮ่องสอน เขต ๒
๘.	โรงเรียนสโมสรไลออนส์รัตนโกสินทร์	สพป.เชียงใหม่ เขต ๔
๙.	โรงเรียนบ้านเขาส่องกล่อง	สพป.นครนายก
๑๐.	โรงเรียนบ้านคลอง ๑๔	สพป.นครนายก
๑๑.	โรงเรียนวัดสมบูรณ์สามัคคี	สพป.นครนายก
๑๒.	โรงเรียนวัดบางคูวัด	สพป.ปทุมธานี เขต ๑
๑๓.	โรงเรียนอนุบาลวัดบางนางบุญ	สพป.ปทุมธานี เขต ๑
๑๔.	โรงเรียนร่วมจิตประสาท	สพป.ปทุมธานี เขต ๒
๑๕.	โรงเรียนบ้านโคกน้อย	สพป.สระแก้ว เขต ๑
๑๖.	โรงเรียนนเรศวรห้วยผึ้ง	สพป.ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๒
๑๗.	โรงเรียนบ้านกุดฮู	สพป.สกลนคร เขต ๑
๑๘.	โรงเรียนบ้านม่วงวิทยา	สพป.สกลนคร เขต ๑
๑๙.	โรงเรียนนาเพียงสว่างวิทยานุกูล	สพป.สกลนคร เขต ๑
๒๐.	โรงเรียนบ้านนามั่ง	สพป.อุดรธานี เขต ๑
๒๑.	โรงเรียนอาโอยามา	สพป.หนองคาย เขต ๑
๒๒.	โรงเรียนบ้านโคกสูง	สพป.บุรีรัมย์ เขต ๒
๒๓.	โรงเรียนบ้านกุดหว้า	สพป.ขอนแก่น เขต ๓
๒๔.	โรงเรียนบ้านค่าย	สพป.นราธิวาส เขต ๑
๒๕.	โรงเรียนบ้านบางมะนาว	สพป.นราธิวาส เขต ๑
๒๖.	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๐	สพป.นราธิวาส เขต ๑
๒๗.	โรงเรียนบ้านโคกศิลา	สพป.นราธิวาส เขต ๑
๒๘.	โรงเรียนบ้านศีรีราษฎร์รังสฤษฎ์	สพป.นราธิวาส เขต ๑
๒๙.	โรงเรียนบ้านทำเนียบ	สพป.นราธิวาส เขต ๑
๓๐.	โรงเรียนบ้านศาลาใหม่	สพป.นราธิวาส เขต ๒

คณะทำงาน

ที่ปรึกษา

เลขาธิการสภาการศึกษา (รศ.ดร.พินิติ รตะนานุกูล) (ตุลาคม ๒๕๕๗ - ๑๖ เมษายน ๒๕๕๘)
เลขาธิการสภาการศึกษา (ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน) (๑๗ เมษายน – กันยายน ๒๕๕๘)
เลขาธิการสภาการศึกษา (ดร.กมล รอดคล้าย) (ตุลาคม ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน)
ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ (นางสาวสมรัชนีกร อ่องเอิบ)

คณะทำงาน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

นางสาวประภาพรรณ วงศาโรจน์	หัวหน้ากลุ่มนโยบายด้านส่งเสริมการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาฯ
นายรวิช ตาแก้ว	หัวหน้ากลุ่มพัฒนากรอบมาตรฐานการศึกษาฯ
นางสาวสมปอง สมญาติ	นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ
นางประวีณา อัสโย	นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ
นางรัตนา เขมะพานิช	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
นางสาวสุภาพร เข่งสมุทร	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นางสาวบุศรา บุญเกิด	ผู้ช่วยนักวิชาการศึกษา
นางสาวธนพร สมหวัง	ผู้ช่วยนักวิชาการศึกษา

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ/วิทยากรในการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ

ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ	เลขาธิการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย
ผศ.ดร.ทัศนีย์ ไพฑูรย์พงษ์	อดีตรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ	กรรมการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย
ผศ.ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน	กรรมการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย
ผศ.ดร.สุชีรา มะหิเมือง	อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
นายบุญเลิศ อรุณพิบูลย์	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริการความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
นางสาวสติยา ลังการ์พินธุ์	ผู้บริหารระดับสูงของ INTEL Thailand
รศ.ดร.กมลรัฐ อินทรทัศน์	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
รศ.ดร.ปิยฉัตร ล้อมชวการ	อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
นางสาวมณีรัตน์ มั่นยืน	นักวิชาการอิสระ ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้ฯ มสธ.
นางสาวนิลรำไพ ภัทรนนท์	นักวิชาการอิสระ ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้ฯ มสธ.
นางสาวสุมิตรา หน่องพงษ์	นักวิชาการอิสระ ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้ฯ มสธ.
นางสาวภัทฐิตา คงเพ็ชร์	นักวิชาการอิสระ ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้ฯ มสธ.
นายธวัชชัย สุขสีดา	นักวิชาการอิสระ EDUZONES

คณะผู้จัดทำรายงาน

ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ	เลขาธิการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย
ผศ.ดร.ทัศนีย์ ไพฑูรย์พงษ์	อดีตรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผศ.ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ	กรรมการมูลนิธิเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย
นางประวีณา อัสโย	นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ

ผู้รับผิดชอบ/บริหารโครงการ

นางประวีณา อัสโย	นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ
นางสาวสุภาพร เข่งสมุทร	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ